

Praktična primjena „Protokola o postupanju

u slučaju nasilja u osnovnim školama
Kantona Središnja Bosna”

Praktična primjena

„Protokola o postupanju

u slučaju nasilja u osnovnim školama Kantona Središnja
Bosna”

Projekat „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“

Publikacija je nastala kao rezultat rada članova Stručne skupine za Kanton Središnja Bosna tijekom razdoblja rujan 2013. godine – travanj 2014. godine

Članovi Stručne skupine:

- prof. Zoran Matošević, Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa KSB
- prof. Sulejman Ribo, Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa KSB
- Anto Maros, ravnatelj, OŠ „Novi Travnik“, Novi Travnik
- Dejanka Filipović, pedagoginja, OŠ „Novi Travnik“, Novi Travnik
- Zijada Karalić, magistrica edukacijskih znanosti, OŠ „Safvet-beg Bašagić“, Novi Travnik
- Amra Dizdarević, nastavnica razredne nastave, OŠ „Safvet-beg Bašagić“ Novi Travnik

Koordinator Stručne skupine:

Dijana Pejić, dipl. oec., izvršna direktorica, Humanitarna organizacija *Genesis Project*, uz potporu UNICEF-a BiH i Švedske međunarodne agencije za razvoj i suradnju

Stručni konzultant:

doc. dr. Ivana Zečević, doktor psiholoških znanosti
Sandra Josović, dipl. politikologinja za novinarstvo i komunikacije, urednica publikacije

2014.

Ova publikacija je izrađena u okviru projekta „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“ uz podršku UNICEF-a i Švedske međunarodne agencije za razvoj i suradnju. Stavovi izneseni u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno stavove donatora.

KAZALO

I. UVOD

II. OPIS PROJEKTA

III. TRENUTNO STANJE

1. Pravni okvir
2. Vršnjačko nasilje u školama BiH

2.1. Najčešći oblici nasilja

2.2. Komunikacija

IV. SITUACIJSKA ANALIZA

V. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

1. Rezultati
2. Preporuke

VI. PREPORUKE ZA RAZVOJ ODRŽIVIH MEHANIZAMA UPRAVLJANJA I PRAĆENJA NASILNIH OBLIKA PONAŠANJA KOJI BI OMOGUĆILI UČINKOVITIJE PROGRAME PREVENCIJE NASILJA U ŠKOLAMA

VII. PREPORUKE ZA UVOĐENJE IZMJENA I NADOPUNU NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA (KURIKULA) U SVRHU UČINKOVITIJE PREVENCIJE NASILJA U ŠKOLAMA

VIII. PREPORUKE ZA USPOSTAVU UČINKOVITIJE SURADNJE RODITELJA I PROFESIONALACA U ŠKOLI U SVRHU UČINKOVITIJE PREVENCIJE NASILNIH OBLIKA PONAŠANJA UČENIKA

PRILOZI

IX. PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U ŠKOLI

I.
UVOD

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
KANTON SREDIŠNJA BOSNA / SREDNJOBOSANSKI KANTON
TRAVNIK

MINISTARSTVO OBRAZOVANJA,
ZNANOSTI, KULTURE I ŠPORTA
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA,
NAUKE, KULTURE I SPORTA

CENTRAL BOSNIA CANTON
MINISTRY OF EDUCATION,
SCIENCE, CULTURE AND SPORTS

Travnik, Stanična 43, tel./fax: 030/511-214, 518-675, fax: 518-451

E-mail: minobsbk@bih.net.ba

Travnik, 14. travanj 2014. godine

Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa Kantona Središnja Bosna već godinama uspješno surađuje s Humanitarnom organizacijom *Genesis Project* iz Banjaluke na realiziranju brojnih projekata koji se provode u Kantonu Središnja Bosna.

Uzevši u obzir da su iskustva Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa Kantona Središnja Bosna s *Genesis Projectom* veoma pozitivna, te da su se do sada više puta pokazali korisni rezultati provedenih projekata u praksi i ovaj put smo odlučili pružiti punu potporu projektu koji provodi ova organizacija, a koji se zove „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“.

Obzirom na to da je cilj ovog projekta jačanje sudjelovanja djece u prevenciji nasilja, smanjenje rizika od oružja, te osnaživanje ljudskih i institucionalnih kapaciteta za upravljanje i praćenje programa prevencija nasilja i smanjenja rizika od oružja, Ministarstvo je prepoznalo značaj njegovog realiziranja u školama Kantona Središnja Bosna.

U svezi s tim, Ministarstvo je u okviru predviđenih, a potom i realiziranih aktivnosti, imenovalo članove Stručne skupine, i to:

- prof. Zoran Matošević, Ministarstvo obrazovanja
- prof. Sulejman Ribo, Ministarstvo obrazovanja

- Anto Maros, ravnatelj, OŠ „Novi Travnik“, Novi Travnik
- Dejanka Filipović, pedagoginja, OŠ „Novi Travnik“, Novi Travnik
- Zijada Karalić, magistrica edukacijskih znanosti, OŠ „Safvet-beg Bašagić“, Novi Travnik
- Amra Dizdarević, nastavnica razredne nastave, OŠ „Safvet-beg Bašagić“, Novi Travnik

Stručna skupina je sačinjena od šest predstavnika, i to od predstavnika nadležnog Ministarstva, te predstavnika osnovnih škola „Novi Travnik“ i „Safet-beg Bašagić“ iz Novog Travnika koje su uključene u projekat, a krajnji rezultat njihovog rada bila je analiza trenutne situacije kada je riječ o provedbi Protokola o postupanju u slučajevima nasilja nad i među djecom u osnovnim školama u Kantonu Središnja Bosna. Na temelju prikupljenih podataka predloženi su mehanizmi prevencije nasilja i osmišljene preporuke za buduću praksu.

Ministarstvo smatra da je projekat „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“ prvi i neophodan korak ka stvaranju sigurnijeg okruženja za djecu Kantona Središnja Bosna, jer je omogućio uspostavu kvalitetne baze podataka o razini i najčešćim oblicima međuvršnjačkog nasilja, a služiće kao temelj planiranja budućih školskih akcija usmjerenih na prevenciju međuvršnjačkog nasilja.

Usvajanjem „Protokola o postupanju u slučaju nasilja u osnovnim školama Kantona Središnja Bosna“ u prosincu 2013. godine zakonski je regulirana obveza škola da realizira preventivne programe i redovito prati i radi na prevenciji nasilja koje uključuje djecu, a ovaj projekat pruža neophodna tehnička znanja upravama škola o tome kako provoditi ovaj Protokol u praksi.

Također je povećana razina znanja i vještina o prevenciji nasilja kod školskog osoblja i učenika, kao i kapacitet osnovnih škola u odgovoru na nasilje, definiranjem uloga i odgovornosti svih ključnih sudionika na razini škole.

II.

OPIS PROJEKTA

Humanitarno-edukacijski projekat „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja“ u Bosni i Hercegovini se realizirao od 1. srpnja 2013. godine do 30. lipnja 2014. godine pod pokroviteljstvom UNICEF-a BiH i Švedske međunarodne agencije za razvoj i suradnju, a obuhvatio je 16 osnovnih škola u u sljedećim entitetima/kantonima/općinama:

Federacija BiH:

- a) Novi Travnik: dvije osnovne škole, Kanton Središnja Bosna
- b) Sanski Most: četiri osnovne škole, Unsko-sanski kanton
- c) Velika Kladuša: četiri osnovne škole, Unsko-sanski kanton.

Republika Srpska:

- a) Kotor Varoš: dvije osnovne škole
- b) Laktaši: dvije osnovne škole
- c) Derventa: dvije osnovne škole.

U Kantonu Središnja Bosna projekat je realiziran u dvije osnovne škole, i to u Osnovnoj školi „Novi Travnik“ i Osnovnoj školi „Safvet-beg Bašagić“ uz odobrenje i potporu Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa Kantona Središnja Bosna.

Ovaj projekat imao je za cilj:

- Povećanje ljudskih i institucionalnih kapaciteta usmjerenih na osmišljavanje, razvijanje i provedbu programa i aktivnosti usredotočenih na prevenciju nasilja nad i među djecom i smanjenje rizika od oružja unutar odabrane lokalne zajednice.
- Povećanje kapaciteta škole da odgovori na nasilje nad i među djecom definiranjem uloga i odgovornosti na razini škole, definiranjem suradnje s lokalnom zajednicom, te povećanjem tehničkog znanja i vještina školskog osoblja i djece.
- Razvijanje održivog mehanizma za upravljanje i praćenje prevencije nasilja nad i među djecom na razini škole („Školska sigurnosna mreža“).
- Povećanje kapaciteta nadležnog Ministarstva u planiranju, upravljanju i provedbi programa i aktivnosti usredotočenih na prevenciju nasilja nad i među djecom i programa smanjenja rizika od oružja, u sklopu nastavnih planova i programa (kurikula).

Projektne aktivnosti provedene su na razini općine Novi Travnik, na razini dvije osnovne škole obuhvaćene projektom, te na razini nadležnog Ministarstva.

Aktivnosti na razini općine

Na razini općine Novi Travnik provedeno je participativno akcijsko istraživanje (PAR) o prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja, a održan je i niz sastanaka s predstavnicima općinskih vlasti i ostalim općinskim kapacitetima sposobnim da se bave pitanjima u svezi s prevencijom nasilja i smanjenjem rizika od oružja. U PAR istraživanju o prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja sudjelovali su adolescenti, dobi od 15 do 19 godina, prikupljene su sve potrebne informacije, a potom izrađeni akcijski planovi čiji je cilj potpora prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja.

Članovi PAR skupine sudjelovali su i u petodnevnom treningu u okviru kojeg su pripremili, snimili i montirali jednogminutne dokumentarne filmove o nasilju i uporabi oružja u njihovom okružju.

Snimljene filmove, kao i akcijske planove, mladi istraživači prezentirali su predstavnicima lokalne zajednice, a njihova provedba je potom omogućena uz potporu postojećih općinskih kapaciteta sposobnih da se nose s rizicima u svezi s nasiljem, hladnim i vatrenim oružjem. U provedbu akcijskih planova donirano je 3000 KM po obuhvaćenoj općini, a akcijski planovi su financijski podržani i od strane lokalnih zajednica.

Aktivnosti na razini škole

Aktivnosti na razini dvije obuhvaćene osnovne škole u općini Novi Travnik podrazumijevale su formiranje i održavanje „Školske sigurnosne mreže“ u okviru koje je realizirano istraživanje na razini škola s ciljem utvrđivanja razine nasilja i rizika od oružja.

Nakon što su identificirani najčešći oblici nasilja, razine senzibilnosti učenika, nastavnika, uprave škola i roditelja u odnosu na problem nasilja i rizika od oružja objavljeno je i izvješće s rezultatima istraživanja. Rezultati istraživanja temelj su za osmišljavanje školskih pravila i vrijednosti, uloga i odgovornosti, te odgovora cijele škole na pojavu nasilja i smanjenje rizika od oružja.

Oformljeni su i školski koordinacijski timovi za prevenciju nasilja i smanjenje rizika od oružja, održani su treninzi za edukaciju nastavnika i roditelja, pilot-trening vršnjačke medijacije, treninzi za nastavnike mentore, te radionice vršnjačke edukacije.

Na razini škola definirana je uloga i odgovornost svih sudionika u procesu potpore prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja.

Uspostavljen je i sustav „Kutije povjerenja“ putem kojeg se u povjerenju mogu prijaviti slučajevi nasilja, te primiti adekvatni odgovori, kao i školske baze podataka o slučajevima nasilja među djecom i odgovorima na njih.

Aktivnosti na razini Ministarstva

Na razini Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa Kantona Središnja Bosna uspostavljena je Stručna skupina koja je sačinjena od šest članova, predstavnika nadležnog Ministarstva, te predstavnika (ravnatelj i pedagog) uključenih osnovnih škola. Stručna skupina analizirala je trenutnu situaciju kada je riječ o provedbi Protokola o postupanju u slučajevima nasilja nad i među djecom u osnovnim školama u Kantonu Središnja Bosna. Kako bi se omogućili učinkovitiji programi prevencije u sklopu nastavnih planova i programa (kurikuluma) predloženi su mehanizmi prevencije nasilja i osmišljene preporuke za buduću praksu u sklopu obuhvaćenih škola. Preporuke su predložene školama koje su obuhvaćene projektom. Kao jedna od glavnih i konkretnih preporuka osmišljeni su i seminari za predstavnike osnovnih škola, predstavnike općinskih centara za socijalnu skrb i predstavnike općinskih policijskih uprava sa ciljem afirmacije praktične primjene „Protokola o postupanju u slučaju nasilja u osnovnim školama Kantona Središnja Bosna”.

III.

TREKUTNO STANJE

1. Pravni okvir

Najvažniji međunarodni pravni izvor za zaštitu djece definiran je člankom 19. Konvencije o pravima djeteta, čiji je potpisnik i Bosna i Hercegovina, a koji se odnosi na obvezu zemlje potpisnice da poduzme odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne, obrazovne mjere za zaštitu djeteta od svih oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, ozljeđivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje, dok je pod skrbi roditelja, zakonskih skrbnika ili bilo koje druge osobe koja o njemu skrbi.

Osim Konvencije o pravima djeteta, BiH je prihvatila i ostale međunarodne instrumente kojima se utvrđuju međunarodni standardi za zaštitu djece od nasilja za neke od specifičnih oblika nasilja. Europska unija i Vijeće Evrope u svezi s tim donijeli su više rezolucija i preporuka koje obvezuju države na stvaranje okruža prilagođenog djeci.

U Strategiji za borbu protiv nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini 2012. – 2015., Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, navode se i najvažniji zakonski i podzakonski akti u svezi s pravnim okvirima borbe protiv nasilja nad djecom.

Ocjena stupnja usuglašenosti zakona u Bosni i Hercegovini, općenito, veoma je pozitivna i u kontinuitetu se taj trend usuglašavanja bh. zakona nastavlja (zakoni iz razdoblja 2007. – 2010.).

Kada govorimo o zakonima donijetim na razini BiH i drugim strateškim dokumentima koji se odnose na prava i zaštitu djece, treba spomenuti najvažnije:

- Akcioni plan za djecu BiH 2010. – 2014.
- Zakon o zabrani diskriminacije BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 59/09)
- Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 16/03, 102/09 i 32/10 – Prečišćeni tekst)
- Okvirna politika unapređenja ranog rasta i razvoja djece u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 36/12)

U Federaciji BiH u proteklom razdoblju treba izdvojiti:

- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH („Službeni glasnik FBiH“, br. 22/05 i 51/06)
- Porodični zakon FBiH („Službene novine FBiH“, br. 35/05 i 41/05)
- Krivični zakon FBiH („Službene novine FBiH“ br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05 i 42/10)
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnica u krivičnom postupku („Službene novine FBiH“, broj 7/14).

Ipak, u BiH nema zakona koji su u svezi s prevencijom nasilja nad djecom ili dijelova sektorskih zakona kojima se detaljnije uređuju pitanja prevencije, a nedostaje i sustav stručnog nadzora koji treba omogućiti podizanje standarda zaštite djece od nasilja, do kojeg može doći u okviru uspostavljenog sustava socijalne prevencije.

Na razini Kantona Središnja Bosna u prosincu 2013. godine usvojen je Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi kojim se reguliraju prava, obveze i odgovornosti, kao i načini postupanja ravnatelja škole, stručnih suradnika, nastavnika/profesora, razrednika, učenika, roditelja i djelatnika škole u situacijama povećanog rizika i nasilja u školi, s ciljem zaštite učenika i svih zaposlenika.

Ovim Protokolom utvrđuju se postupci za uspostavu reakcije cijele škole kako bi se djelovalo na sprječavanju, identificiranju, prijavljivanju i istraživanju svih slučajeva nasilja u obrazovnom sustavu u vrijeme održavanja odgojno-obrazovnog procesa u zgradi škole i njezinoj neposrednoj blizini; u vrijeme održavanja rekreativne nastave, ekskurzija, izleta i sličnih aktivnosti koje organizira škola.

Detaljni Protokol u kojem su također sadržani zakonski i podzakonski akti možete pročitati u Prilogu ove Publikacije.

2. Vršnjačko nasilje u školama BiH

Prema istraživanjima koja su provedena na teritoriju Bosne i Hercegovine u posljednjih nekoliko godina, kada je riječ o nasilju, situacija je daleko od idealne.

Prema istraživanju IN Fondacije objavljenom 2012. godine o iskustvima mladih u BiH u svezi sa različitim oblicima nasilja i trauma, od ukupnog broja ispitanika u uzorku (975) na pitanje da li imaju bilo kakva iskustva s nasiljem odgovorilo je 74 % (722) ispitanika i od tog broja 65 % je imalo iskustvo

nasilja: jednom (8,2 %), dva puta (18,8 %), tri puta (19,7 %), četiri puta (12,4 %) i pet puta (5,7 %). Nikakva iskustva s nasiljem nije imalo 90 ispitanika ili 9,2 %.

Traumatsko iskustvo izvan obitelji imalo je 74 % ispitanika, a traumatsko iskustvo u svezi s obiteljskim funkcioniranjem 55 %, što znači da su neki ispitanici bili višestruko traumatizirani unutar i izvan obitelji.

Ovi podaci ukazuju da je nasilje izvan obitelji učestalije, što se najvjerojatnije odnosi na vršnjačko nasilje utoliko više što je riječ o adolescentima. Postoje podaci koji idu u prilog ovim rezultatima i objašnjavaju da su djeca koja imaju iskustvo s jednim oblikom zlostavljanja podložnija i drugim oblicima nasilja, kako u obitelji tako i izvan nje.

Postoji više različitih oblika nasilja koji se dešavaju među vršnjacima, a koje nalazimo u istraživanju objavljenom u „Situacionoj analizi o pravima djeteta u BiH”, koju su 2012. godine zajedno realizirale nevladine udruge „Zdravo da ste” iz Banjaluke i „Naša djeca” iz Sarajeva.

2.1. Najčešći oblici nasilja

Prema „Situacionoj analizi o pravima djeteta u BiH”, najčešći oblici nasilja su: ismijavanje, vrijeđanje, nazivanje pogrdnim imenima, te ogovaranje i pričanje laži. Ove oblike nasilja iskusilo je bar jednom oko 45 % učenika. Fotografiranje telefonom, mada to nisu željeli, iskusilo je oko 25 % učenika. Obzirom na učestalost nasilja, treću skupinu čine oni oblici nasilja koje je na svojoj koži osjetilo od 10 % do 20 % učenika, a to su: prijetnje i zastrašivanje, neželjeno dodirivanje, slanje drugima SMS poruka ili e-poruka u kojima su ih ogovarali i slično.

U četvrtoj skupini su oblici nasilja koje je iskusilo 10 i manje posto učenika, a to su: udaranje, zatvaranje, šutiranje, otimanje novca i stvari, prisiljavanje da čine nešto što nisu željeli, praćenje, upućivanje prijetećih pogleda, slanje prijetećih SMS poruka ili e-poruka.

Nijedan oblik nasilja u posljednjem polugodištu u kojem je rađeno istraživanje nije iskusilo 30 % učenika; dok je 52 % učenika bar jednom doživjelo od jednog do tri različita oblika vršnjačkog nasilja, a 18 % četiri i više.

Ako se promatra učestalo ponavljanje nekog od oblika nasilja (što se može okarakterizirati kao zlostavljanje), rezultati pokazuju da je 15 % učenika izvrgnuto jednom od oblika vršnjačkog nasilja više puta ili svakodnevno u polugodištu, a 13 % učenika je bilo izvrgnuto različitim oblicima nasilja

(više od dva oblika) više puta ili svakodnevno u polugodištu. To bi značilo da je 28 % učenika zlostavljano od strane svojih vršnjaka. Interesantno je i da su dječaci više od djevojčica navodili da su izvrgnuti različitim oblicima vršnjačkog nasilja, osim ogovaranja i širenja laži, čemu su više izvrgnute djevojčice.

Osnovci procjenjuju da su više izvrgnuti ismijavanju, vrijeđanju, nazivanju pogrdnim imenima, te dodirivanju na način koji nije ugodan, nego srednjoškolci.

Kada je riječ o nasilju od strane nastavnika/profesora, kako se navodi u „Situacionoj analizi o pravima djeteta u BiH”, istraživanje iz 2009. godine je pokazalo da u našim školama postoji tjelesno nasilje (3,5 % učenika je navelo da je tjelesno kažnjavanje često, a 18,8 % da se dešava ponekad) i verbalno nasilje nad učenicima (12,9 % učenika je navelo da je verbalno nasilje često, a 39,8 % da se dešava ponekad).

Dječaci više od djevojčica ističu tjelesno kažnjavanje, te neopravdane zabrane, dok djevojčice više ističu nedovoljno razumijevanje potreba djece od strane nastavnika, odnosno profesora.

Za ostale oblike kršenja prava djeteta u školi nisu nađene razlike među djevojčicama i dječacima.

U istraživanju o dječjoj pornografiji i prostituciji manji broj ispitanika istakao je problem seksualnog uznemiravanja ili seksualnog odnosa nastavnika s maloljetnicima. Međutim, ovaj problem svakako postoji.

2.2. Komunikacija

Rezultati istraživanja iz 2009. pokazuju da bi najveći broj učenika svoje probleme u školi podijelio s majkom (65 %) i prijateljima (54 %). Oko polovice bi ih to uradilo s ocem. Relativno mali broj učenika (18 %) spreman bi bio podijeliti probleme koji su u svezi sa školom sa svojim nastavnicima/profesorima. Više dječaka (10 %) nego djevojčica (4 %) ne bi nikomu rekli o svojim problemima. Djeca iz grada, u odnosu na djecu sa sela, te djevojčice, u odnosu na dječake su nešto spremniji podijeliti svoje probleme iz škole s prijateljima, ocem ili majkom.

Međutim, u istraživanju na temu komunikacije utvrđeno je da djeca roditeljima saopćavaju samo određene informacije, i to one pozitivne, jer ne žele raspravu s roditeljima. Veoma rijetko pričaju o problemima koje imaju s vršnjacima, nesporazumima s nastavnicima, ili lošim ocjenama: mišljenja su da je te probleme teško riješiti i da je najbolje ako se nađu u takvoj situaciji primijeniti tehniku izbjegavanja, nikako suočavanja s problemom ili osobom koja ih uznemirava.

Prema istraživanjima iz 2011. i 2012. godine navedenim u analizi primjetno je da djeca nemaju povjerenja u stručne službe u školama, niti u nastavnike. Manji broj djece navodi da bi se samo za neke školske probleme obratio najčešće razredniku ili nekome od djelatnika stručne službe: socijalnom radniku, pedagogu ili psihologu (tim redom).

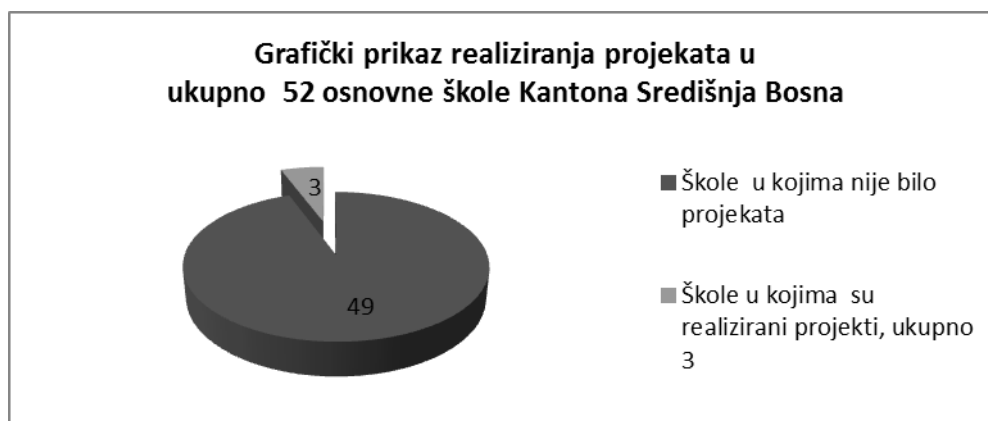
Svi ovi podaci koji su rezultati anonimnih anketa pokazuju da u školama u Bosni i Hercegovini nasilja ima, ali da se o njemu nedovoljno govori, kao i da učenici nemaju povjerenja u škole kada je u pitanju ovaj problem. Dakle, nužno je da se djeluje na polju prevencije na svim razinama – od učenika, preko škole do roditelja.

III.

SITUACIJSKA ANALIZA U KANTONU SREDIŠNJA BOSNA

Stručna skupina Kantona Središnja Bosna na temelju upita poslanog svim osnovnim školama u ovom Kantonu utvrdila je trenutnu situaciju u školama Kantona, kada je riječ o svim realiziranim projektima koji su imali za cilj prevenciju nasilja tijekom posljednjih pet školskih godina.

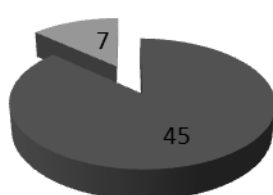
Prema ovoj analizi, u 2009./2010. godini realizirana su **tri projekta u tri osnovne škole** Kantona Središnja Bosna koja su se bavila temom prevencije nasilja, a implementirani su kroz radionice i edukaciju. Jedan projekat samostalno je realizirala škola, dok su ostale realizirali i financirali UNICEF BiH, *Save the children UK*, USAID i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH.

2009. – 2010.

U 2010./2011. godini realizirano je **šest projekata u sedam osnovnih škola** Kantona Središnja Bosna. Projekti su se odnosili na stvaranje sigurnog okruženja, prevenciju nasilja i nenasilnu komunikaciju. Jedan od šest projekata kreirala je i izvodila škola samostalno, dok su ostalih pet realizirali i financirali Humanitarna organizacija *Genesis Project*, UNICEF BiH, *Save the children UK*, centri za duševno zdravlje u suradnji s kantonalnim ministarstvima, USAID, te njemačka fondacija SHL.

**Grafički prikaz realiziranja projekata u
ukupno 52 osnovne škole Kantona Središnja Bosna**

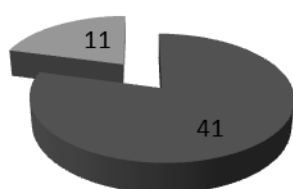

- Škole u kojima nije bilo projekata
- Škole u kojima je realizirano ukupno 6 projekata

2010. – 2011.

U 2011./2012. godini raste broj škola uključenih u projekte, pa imamo **11 škola u kojima se izvodi ukupno osam projekata**. Dva projekta su izvodile samostalno škole u okviru svojih aktivnosti, dok su ostale projekte realizirali i financirali Humanitarna organizacija *Genesis Project*, UNICEF, njemačka fondacija SHL, *Save the children UK*, USAID, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, MUP KSB, centri za socijalnu skrb, Centar za obrazovne inicijative *Step by step*, Udruga „Leptir“ i centri za duševno zdravlje.

**Grafički prikaz realiziranja projekata u
ukupno 52 osnovne škole Kantona Središnja Bosna**

- Škole u kojima nije bilo projekata
- Škole u kojima je realizirano ukupno 8 projekata

2011. – 2012.

U 2012./2013. godini realizirano je ukupno **sedam projekata u deset osnovnih škola**. Svi projekti se odnose na prevenciju nasilja i na stvaranje sigurnog okruženja, a realizirani su i financirani od strane Humanitarne organizacije *Genesis Project*, UNICEF-a BiH, njemačke fondacije SHL, *Save the children UK*, USAID-a, OSCE-a BiH i Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa KSB.

**Grafički prikaz realiziranja projekata u
ukupno 52 osnovne škole Kantona Središnja Bosna**

2012. – 2013.

U 2013./2014. godini realizirano je ili se realizira **deset projekata u šest škola**. Jedan projekat je osmislila i realizira škola samostalno, dok su ostali projekti realizirani i financirani od strane Humanitarne organizacije *Genesis Project*, UNICEF-a BiH, njemačke fondacije SHL, IN Fondacije, *Save the children UK*, centara za duševno zdravlje, Crvenog križa Jajce i MUP-a KSB.

**Grafički prikaz realiziranja projekata u
ukupno 52 osnovne škole Kantona Središnja Bosna**

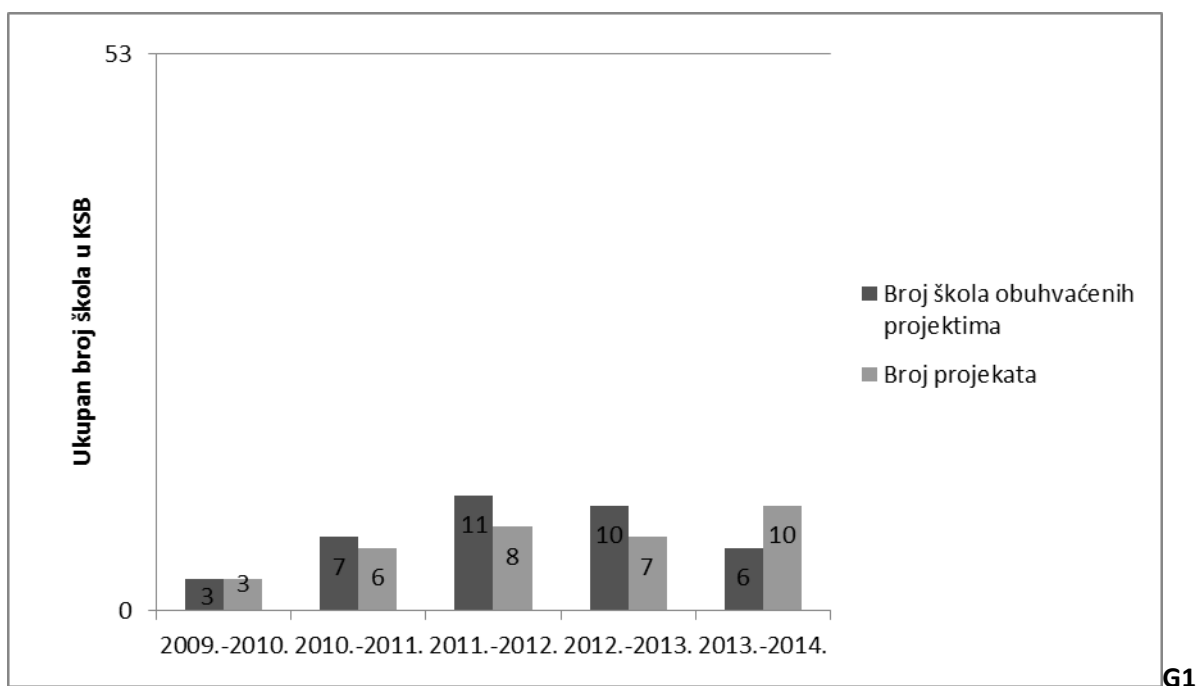
2013. – 2014.

Obzirom na to da u Kantonu Središnja Bosna rade 52 osnovne škole, jasno je da je **postotak škola obuhvaćenih projektima veoma mali**.

Navedeni podatci pokazuju da je u posljednjih pet godina najviše škola obuhvaćenih projektima bilo u 2011./2012. godini, kada je na projektima radilo 11 škola.

Ovaj podatak prilično je porazan u odnosu na potrebe, jer je riječ o tek pet posto škola Kantona Središnja Bosna. Činjenica je da čak 95 posto škola u ovom Kantonu ne djeluje na polju prevencije, te da se u njima ne provode projekti koji imaju za cilj povećanje sigurnosti učenika, a istodobno su potpora edukaciji, jer sudionicima pružaju neophodno neformalno obrazovanje.

Grafikon „Projekti u školama Kantona Središnja Bosna 2009. – 2014.”

Stoga će preporuke koje su donijete u okviru projekta „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja”, a koje su sastavni dio ove publikacije, u velikoj mjeri pridonijeti jačanju kapaciteta na polju prevencije i sve škole bi ih trebale provoditi u budućoj praksi.

V.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

1. Rezultati

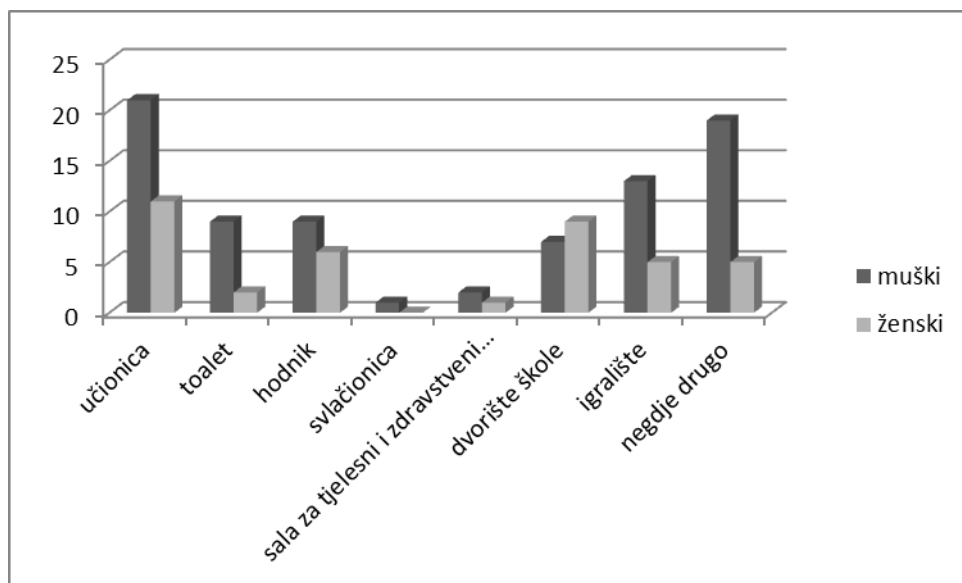
U okviru projekta „Mehanizam podrške prevenciji nasilja i smanjenju rizika od oružja”, realizirano je istraživanje u dvije škole obuhvaćene projektom, i to: OŠ „Safvet-beg Bašagić” i OŠ „Novi Travnik”. Cilj istraživanja je bio ispitati nasilne oblike ponašanja učenika u školi, kao i njihovi uzroci i posljedice, onako kako ih učenici i nastavnici opažaju. Posebice nas je interesiralo da li se oružje koristi u svrhu nasilja. Pored ostalog ispitali smo i kako nastavnici opažaju svoju spremnost i osposobljenost da reagiraju u situacijama kada se nasilje desi i da li se učenici osjećaju sigurno u svojoj školi.

U OŠ „Safvet-beg Bašagić” u ispitivanju su sudjelovala 102 učenika, od toga 50 učenika nižih, 52 učenika viših razreda i 16 nastavnika, dok je u OŠ „Novi Travnik” u istraživanju sudjelovalo 96 učenika, od toga 42 učenika nižih i 54 učenika viših razreda, te 16 nastavnika. Kao instrumenti u obje škole, korištena su tri upitnika: Upitnik za učenike nižih razreda, Upitnik za učenike viših razreda i Upitnik za nastavnike.

Dobiveni rezultati ukazuju na to da je nasilje među vršnjacima primjetno i da od nasilnih oblika ponašanja preovladavaju tjelesno i verbalno nasilje, dok je socijalno nasilje manje prisutno. Dječaci su primijećeni kao nasilniji od djevojčica. Nastavnici su podijeljenog mišljenja kada su u pitanju njihove kompetencije. Jedna polovica smatra da su dovoljno kompetentni, dok druga polovica misli da im treba dodatnih edukacija. U OŠ „Safvet-beg Bašagić” učenici nasilje prijavljuju i nastavnicima i roditeljima, ali i svojim drugarima. Povjerenje i razumijevanje između učenika i nastavnika postoji, dok u OŠ „Novi Travnik”, kod učenika nižih razreda nije identificiran visok stupanj povjerenja prema odraslim osobama u školi, tako da rezultati pokazuju da često ne prijavljuju nasilje. Uzroke ovakvog ponašanja trebalo bi identificirati posebnim istraživanjem.

Učenici, prema dobivenim podacima, biraju i mjesto i vrijeme, kada odrasli nisu nazočni, da se nasilno ponašaju jedni prema drugima. Ovaj podatak je očekivan, jer nasilno ponašanje učenika pred očima odrasle osobe se nije ni očekivalo, što znači da i danas nastavnici imaju autoritet nad učenicima, ali čim nisu nazočni, djeca koriste priliku da se jedni s drugima obračunaju.

Frekvencije mjesta u OŠ „Safvet-beg Bašagić” na kojima se nasilje vrši promatrano od strane učenika koji trpe nasilje vidimo na Grafikonu broj 1.:

Grafikon broj 1. Frekvencije mjesta na kojima se nasilje vrši u OŠ „Safvet-beg Bašagić”

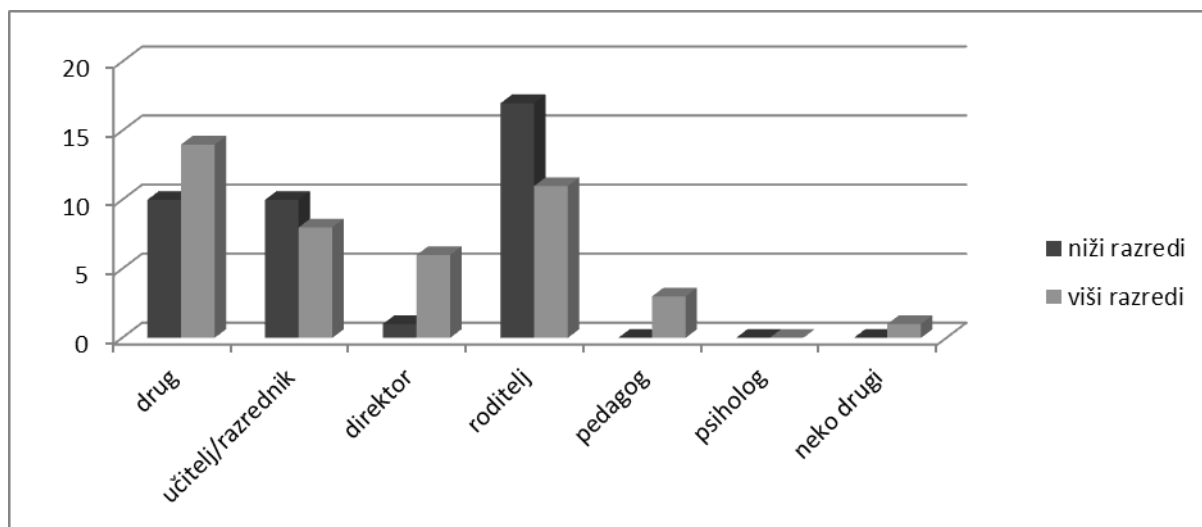
Rezultati na Grafikonu broj 1. pokazuju da se djeca najviše nasilno ponašaju u učionicama, zatim na igralištu, dvorištu, te u hodnicima i toaletu.

Također su rezultati, koji nisu prikazani u ovom grafikonu, pokazali da se nasilje dešava i izvan školskih prostorija, na putu do škole i na putu kući, prije i poslije škole, tj. na svim onim mjestima gdje nisu nazočni njihovi nastavnici, kao ni druge odrasle osobe.

Kada su govorili o osobnom nasilnom ponašanju, u obje škole učenici su istakli da su najčešće tri vrste ponašanja: udaranje, guranje i nazivanje pogrdnim imenima. S ovim oblicima nasilnog ponašanja, suglasili su se i nastavnici.

Kada je riječ o prijavljivanju nasilja, učenici nižih razreda najviše povjerenja imaju u svoje roditelje, pa zatim u učitelje i drugare, dok je situacija kod učenika viših razreda nešto drukčija. Kod njih su drugari na prvom mjestu, pa roditelji i razrednici na listi osoba kojima prijavljuju nasilje.

Na Grafikonu broj 2. vidimo kako su na pitanje, komu prijavljuju nasilje, odgovorili učenici OŠ „Safvet-beg Bašagić“.

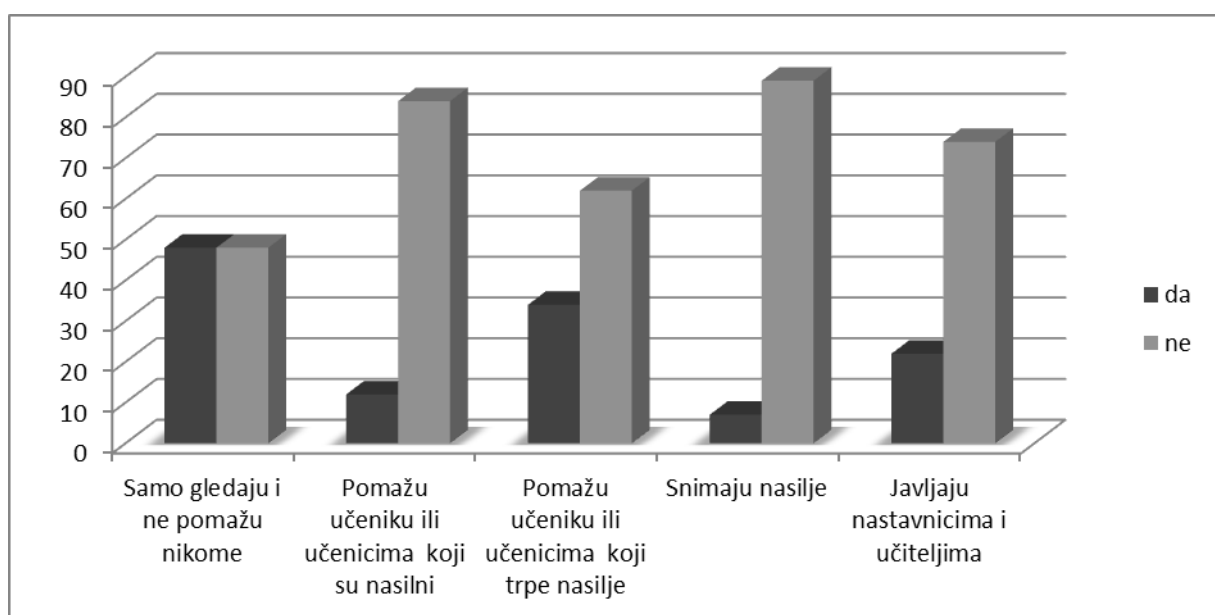

Grafikon broj 2. Komu učenici u OŠ „Safvet-beg Bašagić“ prijavljuju nasilje

Na grafikonu se vidi da učenici nižih razreda najviše povjerenja imaju u svoje roditelje, pa zatim u učitelje i drugare, dok je situacija kod učenika viših razreda nešto drukčija.

Kod njih su drugari na prvom mjestu, pa roditelji i razrednici na listi osoba kojima prijavljuju nasilje.

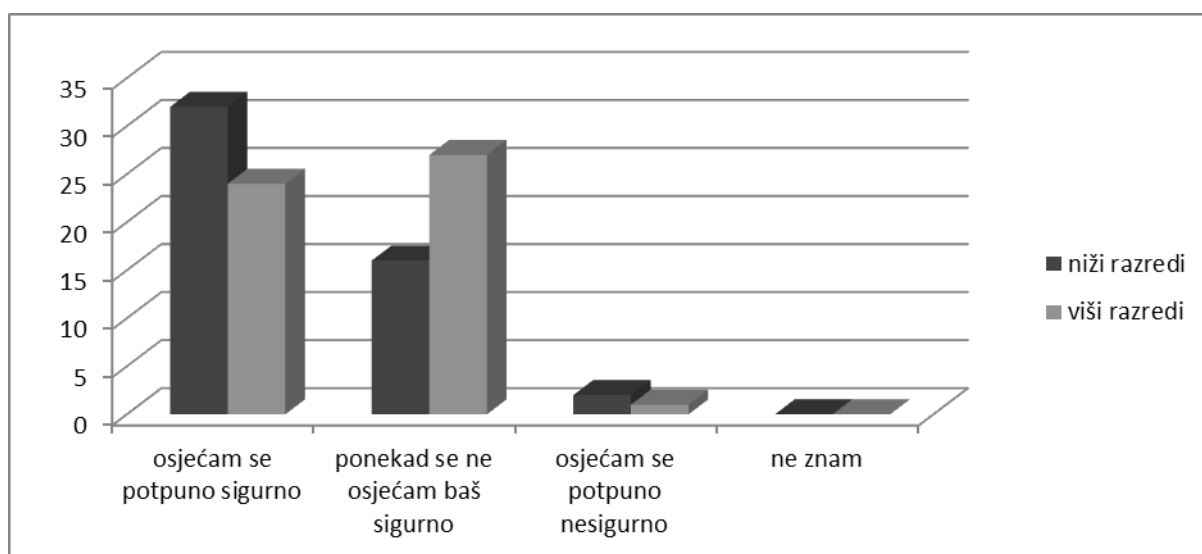
Ovo su podatci koji su se i očekivali, jer mlađa djeca najviše povjerenja imaju u svoje roditelje, a zatim u učitelje i drugare, dok adolescenti više svojih intimnih podataka vole podijeliti sa svojim drugarima, a prema starijima (roditelji i nastavnici) imaju određen otpor, koji ne znači automatski i nepovjerenje. Što rade učenici koji promatraju scene nasilja vidimo u narednom grafikonu, koji je prikaz odgovora učenika OŠ „Novi Travnik“.

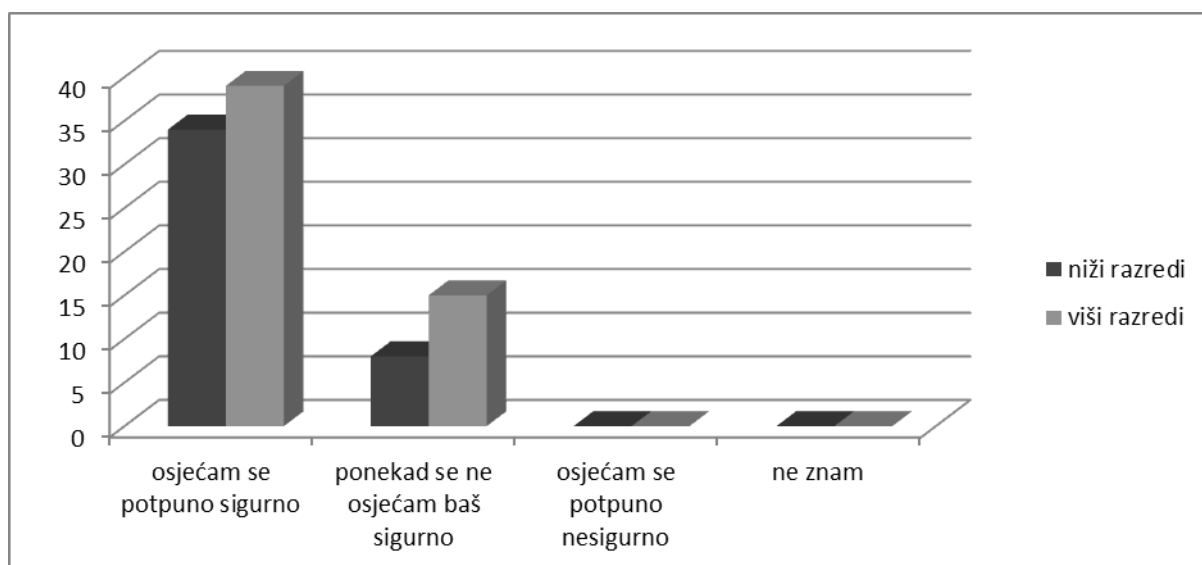
Grafikon broj 3. Reakcije učenika koji promatraju scene nasilja u OŠ „Novi Travnik“

Rezultati dobiveni na ovom grafikonu pokazuju da promatrači, u očima naših ispitanika reagiraju na različite načine i u tim reakcijama blago dominira njihova aktivnost, kao i reagiranje u smislu traženja pomoći kod starijih, odnosno nastavnika i pomaganje onima koji trpe nasilje u odnosu na pasivnost. Postavlja se pitanje zašto su promatrači procijenjeni kao pasivni i netko tko ne reagira kada se nasilje dešava. Jedno od mogućih objašnjenja jeste i strah za sebe, odnosno strah od odmazde. Vjerojatno se boje da će osobe koje su oni prijavili, nekada kasnije nasilno reagirati prema njima, kako bi im se osvetili za prijavu.

Koliko se u OŠ „Safvet-beg Bašagić” i OŠ „Novi Travnik” učenici osjećaju sigurno prikazano je na Grafikonu broj 3. i Grafikonu broj 3.1.

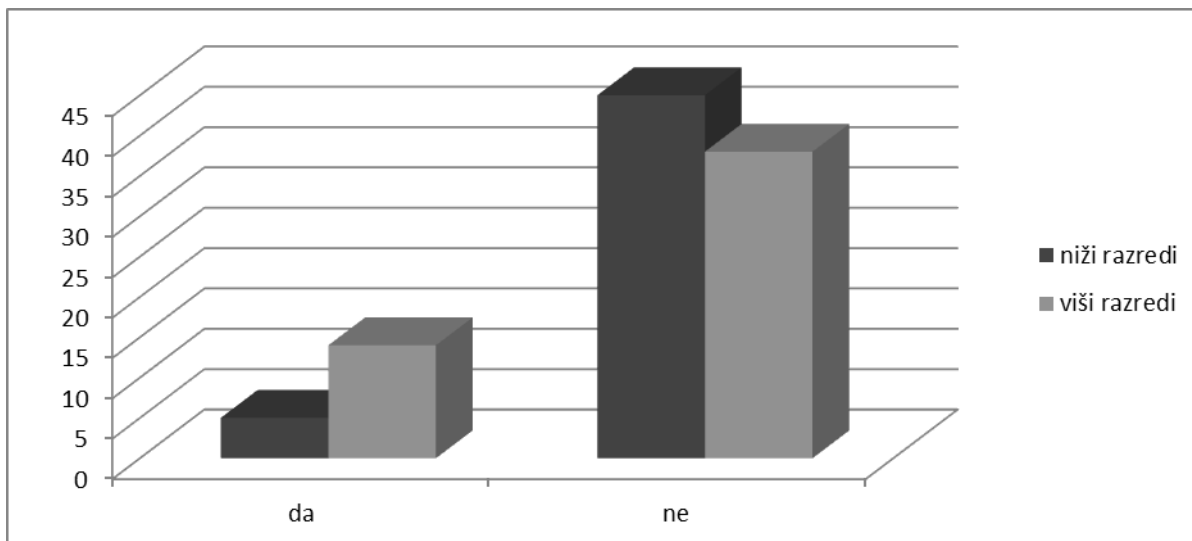
Grafikon broj 3. OŠ „Safvet-beg Bašagić” – Da li se učenici osjećaju sigurno u svom razrednom odjelu?

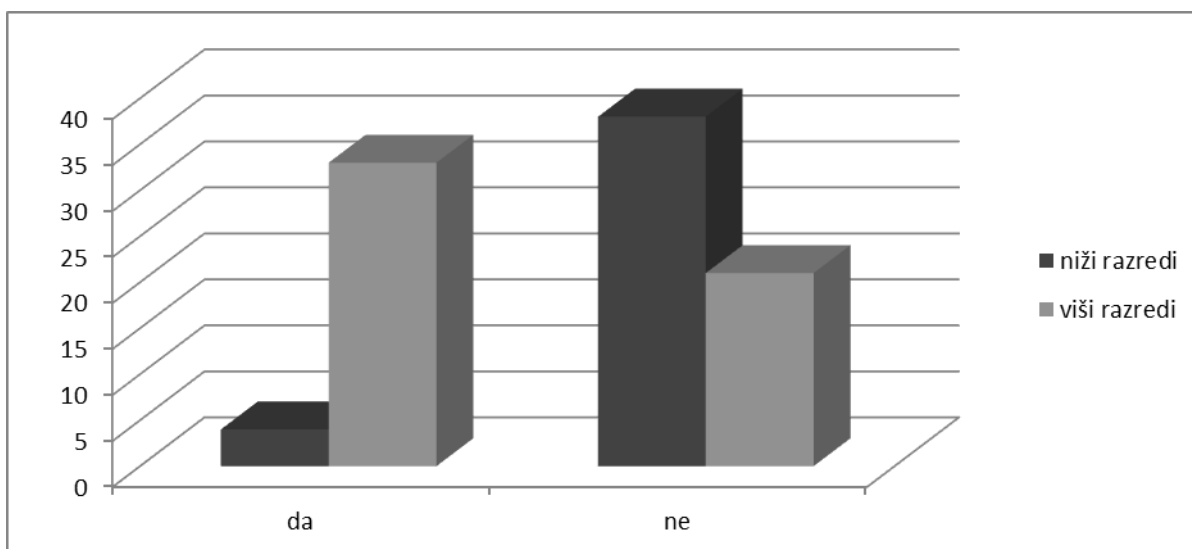
Grafikon broj 3.1. OŠ „Novi Travnik” – Da li se učenici osjećaju sigurno u svom razrednom odjelu?

Kao što se može i vidjeti s grafikona, većina učenika u OŠ „Novi Travnik” i OŠ „Safvet-beg Bašagić” se osjeća potpuno sigurno u svojim razrednim odjelima, što je vrlo značajan podatak, odnosno ukazuje na to da su nastavnici radili na izgradnji pozitivne klime.

Kada je riječ o prisutnosti oružja u školama, učenici su dali odgovore koje vidimo u sljedećim grafikonima:

Grafikon broj 4. Procjena učenika nižih i viših razreda o prisutnosti oružja u OŠ „Safvet-beg Bašagić”

Grafikon broj 4. 1. Procjena učenika nižih i viših razreda o prisutnosti oružja u OŠ „Novi Travnik”

Rezultati na Grafikonu broj 4. pokazuju da je 19 učenika, od ukupno 102 ispitana u OŠ „Safvet-beg Bašagić” izjavilo da je u školi primijetilo neke učenike koji nose oružje. Rezultati na Grafikonu broj 4.1. pokazuju da je 37 učenika, od ukupno 96 ispitanih u OŠ „Novi Travnik”, izjavilo da je u školi primijetilo neke učenike koji nose oružje. Učenici viših razreda obje škole više procjenjuju da je u školi određen broj učenika koji sa sobom nose neki oblik oružja, nego učenici nižih razreda, što je bilo i za očekivati. Kada smo ih pitali da li to oružje koriste u svrhu nasilja, pet ispitanika u OŠ „Safvet-beg

Bašagić”, a osam u OŠ „Novi Travnik” je izjavilo da učenici koji donesu oružje u školu, to oružje i koriste u svrhu nasilja.

Iako je u upitniku navedeno što se pod oružjem podrazumijeva, smatramo da je ovaj podatak potrebno detaljnije provjeriti na razini škole, pa tek onda izvoditi zaključke. Vrlo je značajno da su većinom učenici nižih razreda prijavljivali ovu pojavu, nego učenici viših razreda, pa postoji opravdana sumnja u vjerodostojnost dobivenih podataka. Svakako podatak ne treba ignorirati.

2. Preporuke

Nakon što smo prezentirali ove rezultate, u svrhu prevencije međuvršnjačkog nasilja i smanjenja rizika od oružja, dajemo sljedeće preporuke:

1. Nastavnicima je potrebno omogućiti dodatne edukacije, kako bi bili u stanju da u svojim školama kontinuirano rade na jačanju kapaciteta svakog djeteta, te izgradnji njegove osobnosti u okviru satova razrednog odjela. Ovdje je važno naglasiti da bi bilo dobro, prilagođavajući se dobi učenika, od prvog razreda, govoriti o nasilnim oblicima ponašanja i njihovim uzrocima i posljedicama, ali i jačati kapacitete nastavnika da na učinkovitiji način rješavaju probleme nasilnog ponašanja, onda kada se ono desi.
2. S obzirom na mjesto i vrijeme kada se nasilje najčešće dešava, savjetujemo da se unutar škole izvrši reorganizacija dežurstva (povećati broj dežurnih nastavnika), kako bi mogli biti nazočni tijekom malih i velikih odmora na mjestima na kojima se najčešće dešava nasilno ponašanje. Ovom mjerom bi se moglo smanjiti nasilno ponašanje učenika unutar škole i školskog dvorišta, te usmjeriti učenike da slobodno vrijeme u školi iskoriste za adekvatan odmor i pripremu za naredne sate.
3. Kako bi se povećao broj učenika koji prijavljuju nasilje, bilo bi dobro poduzeti sljedeće aktivnosti:
 - Organizirati na razini škole, mogućnost anonimnog prijavljivanja nasilja, bez inzistiranja na otkrivanju identiteta učenika koji je podnio anonimnu prijavu.
 - Koristiti satove razrednog odjela kao vrijeme unutar kojeg se s učenicima razgovara o njihovom nasilnom ponašanju, te se ukazuje na uzroke i posljedice takvog ponašanja. Veoma je važno da, ako želimo kazniti nečije nasilno ponašanje, prvo ispitamo uzroke tog ponašanja, a onda ukažemo na njegove posljedice. Kada se nakon nečijeg nasilnog ponašanja isključivo reagira kažnjavanjem počinioca, onda se događa da djeca sve manje prijavljuju nasilje, jer se boje osвете onih koje se kažnjava.

- Preporuča se nastavnom osoblju, stručnim službama i drugim djelatnicima u školi da kroz nastavne i izvannastavne aktivnosti rade na izgradnji povjerenja sa svojim učenicima.
4. Koristiti Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi za Kanton Središnja Bosna kao dokument kojim se uređuje djelovanje, kako unutar škole, tako i izvan nje, te suradnja s drugim institucijama, kada se desi slučaj nasilja u školi.
 5. Kako bi se Protokol koristio što učinkovitije, nužno je izvršiti njegovu promociju i u okviru nje, upoznati profesionalce iz škola sa samim Protokolom, njegovim pratećim dokumentom (evidentni list) i načinom njegovog popunjavanja, kao i s oblicima nasilnog ponašanja, kako bi se evidencija vodila što preciznije, a reagiranje u slučajevima nasilja bilo učinkovitije i djelotvornije.
 6. Koristiti podatke koji se iz evidentnog lista, na razini jedne školske godine, dobivaju od svih škola, za izradu strategija preventivnog djelovanja u školama i akcijskih planova, kako na razini države, tako i na entitetskoj, kantonalnoj i lokalnoj razini.
 7. Na temelju pozitivnih primjera iz prakse pojedinih osnovnih i srednjih škola, savjetujemo uvođenje vršnjačke medijacije, unutar medijacijskih klubova u školama, koja bi učenike i nastavnike učila učinkovitijoj komunikaciji i nenasilnom rješavanju sukoba. Jedna od osnovnih funkcija ovih klubova jeste promoviranje neutralnog posredovanja u rješavanju sukoba.
 8. Preporučamo suradnju s nevladinim udrugama koje nude adekvatne i kvalitetne programe odobrene od strane nadležnog Ministarstva, a koji imaju za cilj prevenciju nasilja i smanjenje rizika od oružja. Programi nevladinih udruga treba da se uklope u školski raspored aktivnosti, te da kroz nastavne (satove razrednog odjela) i izvannastavne aktivnosti ponude školama različite, kreativne i inovativne sadržaje na ovu temu.

VI.

PREPORUKE OSNOVNIM ŠKOLAMA ZA RAZVOJ ODRŽIVIH MEHANIZAMA UPRAVLJANJA I PRAĆENJA NASILNIH OBLIKA PONAŠANJA KOJI BI OMOGUĆILI UČINKOVITIJE PROGRAME PREVENCIJE NASILJA U ŠKOLAMA

Stručna skupina, oformljena na razini Kantona Središnja Bosna, predlaže sljedeće mehanizme koji će osnovnim školama na teritoriju Kantona Središnja Bosna pomoći da učinkovitije realizira programe prevencije nasilja u školama:

EVIDENCIJA

1. Upoznavanje svih osnovnih škola s usvojenim Protokolom o postupanju u slučaju nasilja koje uključuje djecu, potpisanim između Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa Kantona Središnja Bosna, Ministarstva zdravstva i socijalne politike i Ministarstva unutarnjih poslova Kantona Središnja Bosna.
2. Distribucija Protokola (3 – 5 kopija) svim osnovnim školama koje djeluju na teritoriju Kantona Središnja Bosna. Razviti hologram koji slikovito prikazuje suštinu Protokola.
3. Održavanje konzultativnih sastanaka potpisnika Protokola u cilju analize ostvarenih rezultata i planiranja novih aktivnosti, osobito na planu prevencije nasilja koje uključuje djecu.
4. Kako se Protokolom predviđa evidentiranje slučajeva nasilja, u svrhu učinkovitijeg praćenja efekata preventivnih programa, savjetujemo da se izvrše određene izmjene i nadopune evidencijskog lista prijava slučajeva nasilja. One bi se sastojale u proširenju evidencijskog lista za podatke koji se odnose na žrtvu nasilja. Budući da svrha ovog evidencijskog lista treba biti, ne samo praćenje nasiljnih oblika ponašanja kod učenika, nego i izrada akcijskih planova i strategija prevencija nasilja, onda je nužno da ovaj dokument sadrži podatke o svim sudionicima nasilja.
5. Upoznavati školu s njenim obvezama o načinu popunjavanja evidencijskog lista prijava slučajeva nasilja koje uključuje djecu, putem kojeg će škole biti dužne nadležnom Ministarstvu dostavljati izvješća o slučajevima nasilja nad i među djecom.

KOORDINACIJA

1. Održavanje konzultativnih sastanaka potpisnika Protokola u cilju analize ostvarenih rezultata i planiranja novih aktivnosti, osobito na planu prevencije nasilja koje uključuje djecu.

2. Formiranje i održavanje školskih koordinacijskih timova za prevenciju nasilja koje uključuje djecu i smanjenje rizika od oružja. Školski koordinacijski timovi trebaju biti oformljeni od: predstavnika uprave škole (ravnatelj, pedagog), nastavnika, predstavnika Vijeća roditelja, Vijeća učenika, i to po preporuci Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa KSB.
3. Školski koordinacijski tim treba, na razini svoje osnovne škole, jasno definirati uloge i odgovornosti svakog sudionika u školi, u svezi sa prevencijom, edukacijom, reakcijom, tj. odgovorom na nasilje i praćenje slučajeva nasilja nad i među djecom i nasilja prouzročenog uporabom oružja.

EDUKACIJA I PREVENCIJA

1. Preporuka Ministarstvu obrazovanja, znanosti, kulture i športa KBS za angažiranje većeg broja stručnjaka (psihologa, socijalnih radnika, edukatora-rehabilitatora) u osnovnim školama.
2. Školski koordinacijski timovi trebaju inicirati i podržavati programe preventivnog stručnog rada s učenicima rizičnog ponašanja i njihovim obiteljima, u suradnji s centrima za socijalnu skrb, centrima za duševno zdravlje i ostalim subjektima zaštite.
3. Preporuka Ministarstvu obrazovanja, znanosti, kulture i športa Kantona Središnja Bosna je da se izvrše izmjene i nadopune godišnjih programa rada osnovnih škola, koji bi od školske 2014./2015. godine obvezno morali sadržavati programe prevencije nasilja koje uključuje djecu.
4. Tijekom školske godine, odlukom Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa Kantona Središnja Bosna škole su obvezne organizirati edukaciju nastavnika i roditelja o temi „Prevencija nasilja koje uključuje djecu i smanjenje rizika od oružja“ i drugim srodnim temama.
5. Edukacija učenika usmjerena na prevenciju vršnjačkog nasilja, ne bi trebala biti periodična, već stalna. Pod ovim podrazumijevamo da je potrebno:
 - obratiti pozornost na kvalitetu komunikacije koja vlada u školi, na relaciji odrasli – dijete
 - zadovoljenje potreba i interesa učenika u školi (omogućiti učenicima da kroz nastavne i izvannastavne aktivnosti razvijaju svoju osobnost, svoje potencijale).
6. Radi širenja ideja mirnog rješavanja sukoba, prevencije konflikta itd., poželjno je organiziranje i održavanje radionica vršnjačke edukacije i formiranje skupina

vršnjačkih edukatora koji bi dalje, svojim vršnjacima, prenosili znanje i vještine mirnog rješavanja sukoba.

7. Uspostava sustava „Kutije povjerenja“, putem kojeg se, u povjerenju, mogu prijaviti slučajevi nasilja, te primiti adekvatni odgovori. „Kutiju povjerenja“ pregledat će predstavnici učenika u koordinacijskom timu ili predstavnik Vijeća učenika koji će odmah obavijestiti koordinatora.
8. Uz potporu Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa Kantona Središnja Bosna, uspostavljanje i održavanje školske baze podataka o slučajevima nasilja među djecom i odgovorima na njih.
9. Uvođenje redovitih sastanaka na razini Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa Kantona Središnja Bosna, na kojima bi se utvrdilo stanje i potrebe, te isplanirale buduće aktivnosti. Osobito je potrebno naglasiti da podatke s evidencijskih listova, koje će škole slati za svaku školsku godinu, treba koristiti u svrhu razvijanja akcijskih planova i strategija, kako na lokalnoj, tako i na kantonalnoj razini.
10. Uvođenje procesa vršnjačke medijacije, kao jednoga od načina razrješavanja konflikata između učenika. Osnivanjem medijacijskih klubova, škole bi dobile mjesta na kojima bi učenici medijatori, uz pomoć stručnih odraslih osoba (nastavnika ili stručnih suradnika škole) pomagali svojim vršnjacima u razrješavanju konfliktnih situacija i na taj način prevenirali dalje nasilje u školi.
11. Iniciranje i podržavanje tema i tematskih emisija u sredstvima javnog komuniciranja o preveniranju nasilnih oblika ponašanja, nenasilnog rješavanja sukoba, toleranciji, prihvaćanju različitosti i značaju poštivanja ljudskih, a posebice dječjih prava.

SURADNJA

1. Obvezna međusobna stalna suradnja svih subjekata zaštite koji su predviđeni Protokolom i to od lokalne do kantonalne razine. To podrazumijeva mogućnost donošenja Protokola na razini lokalne zajednice koji bi potpisali subjekti zaštite predviđeni Protokolom (škole, policijske postaje, centri za socijalnu skrb, zdravstvene ustanove, pa i nevladine udruge koje se bave pitanjem nasilja nad djecom). Na taj način bi se djelovalo na razvijanje specifičnih modela prevencije u određenim lokalnim zajednicama prema njihovim potrebama.

VII.

PREPORUKE OSNOVNIM ŠKOLAMA ZA UVOĐENJE IZMJENA I NADOPUNU NASTAVNOM PLANA I PROGRAMA (KURIKULA) U SVRHU UČINKOVITIJ PREVENCIJE NASILJA U ŠKOLAMA

Stručna skupina, oformljena na razini Kantona Središnja Bosna, predlaže sljedeće preporuke koje će osnovnim školama na teritoriju Kantona Središnja Bosna pomoći da učinkovitije rade na prevenciji nasilja u školama:

1. Prilagođavanje nastavnog plana i programa (kurikula) s ciljem smanjenja obima gradiva i jačanja odgojne uloge škole. U tom kontekstu se podrazumijeva odgojno djelovanje nastavnika na svim, a ne samo na satovima razrednog odjela (model „svi smo pedagozi“). Ova preporuka ne implicira nužno jačanje odgojne uloge škole, jer nam nitko ne jamči da će nastavnici biti bolji pedagozi ako im se smanji obim gradiva koje trebaju realizirati s djecom. Ali, ako se ova preporuka pravilno shvati, sigurno može pridonijeti jačanju odgojne uloge škole, jer će nastavnici imati više vremena za ovaj segment rada.

U RS je pokrenuta reforma koja bi trebala uticati i na korekcije nastavnog plana i programa (kurikula), a mi predlažemo da se aktivno uključe međunarodne i domaće nevladine udruge i da se pokrene inicijativa slične reforme u FBiH.

2. Ozbiljniji pristup u realiziranju satova razrednog odjela u okviru kojih će se, između ostaloga, djeca educirati o pojavi i načinima prevladavanja problema vršnjačkog nasilja. Za ove potrebe bilo bi dobro kreirati vodič za nastavnike kako bi, s obzirom na različita stručna usmjerenja, mogli što kvalitetnije realizirati ove satove. Vodič treba ozvaničiti u školama. Također, treba se pozabaviti praćenjem i realiziranjem sati razrednog odjela. Treba intenzivnije raditi na educiranju djece o toleranciji, uvažavanju, nenasilnoj komunikaciji, a ne svesti rad samo na suhoparne činjenice o pojavama nasilja.
3. Program rada razrednog odjela potrebno je isplanirati u vidu tema, koje bi pratile razvitak učenika od prvog do devetog razreda osnovne škole, ili preciznije – potrebna je nadopuna tema koje se tiču nasilja.
4. Teme bi se trebale odnositi na cjelokupan razvoj djetetove osobnosti, koji podrazumijeva tjelesni, kognitivni, socijalni (emocionalni, moralni) razvoj djeteta, kako bi se ona adekvatno podsticala i na taj način bi izostajali neadekvatni oblici ponašanja, koji vode ka nasilnom ponašanju.

5. Program rada razrednog odjela bi trebao biti dovoljno fleksibilan, kako bi se mogao prilagođavati potrebama jednog razrednog odjela, ali isto tako i potrebama jedne škole, lokalne zajednice i šireg područja (kantona, entiteta). Pod ovim se misli na uvođenje posebnih tema, koje su nužne za svaku od ovih navedenih kategorija. Omogućiti učenicima sudjelovanje u kreiranju i izvođenju satova razrednog odjela o temi promicanja pozitivnih vrijednosti, afirmacije ljudskih prava, tolerancije, nenasilja i drugih sadržaja po njihovom izboru. Također, omogućiti učenicima i sudjelovanje u kreiranju emisija s navedenim sadržajima na lokalnim radio i TV postajama.
6. Satove razrednog odjela bi trebalo izvoditi najviše u vidu interaktivnog rada, ali isto tako bi trebalo učenicima omogućiti i gostovanje profesionalaca iz određenih oblasti (liječnika, inženjera, pravnika, policajaca, sudaca itd.), koji bi adekvatnije i učinkovitije mogli prenijeti svoja znanja i iskustva na učenike, nego prosvjetni radnici. Pozivanje i uključivanje poznatih, uglednih sportaša, pjevača, glumaca, umjetnika i drugih priznatih javnih osoba da javnim obraćanjem djeci i mladima osude nasilje među djecom. Također bi bilo vrlo korisno da poznati i ugledni pojedinci (sportaši, pjevači, druge poznate i priznate javne osobe) posjete školu, nazoče nekim javnim manifestacijama i osude nasilje među djecom i nasilje kao pojavu uopće.
7. Izrada i distribucija pisanih i drugih materijala koji se odnose na sprječavanje nasilja, te poticanje nenasilnog rješavanja problema među djecom (aktivnost Vijeća učenika, razrednih odjela i određenih sekcija u školi). Materijal bi bio namijenjen djeci, nastavnicima i roditeljima i drugima koji su izravno ili neizravno povezani sa djecom i mladima. Ovdje se očekuje od stručnih službi škole praćenje koliko nastavnici primjenjuju materijale koje su dobili na satovima razrednog odjela, a koji se odnose na sprječavanje nasilja, te poticanje nenasilnog rješavanja problema.
8. U godišnji plan i program rada izvannastavnih aktivnosti, planirati obilježavanje značajnih datuma koji potiču razumijevanje među ljudima, mir, toleranciju i sl. (Dan mira, Dan tolerancije, Dan dječjih prava i dr.). Također, planirati organiziranje što većeg broja izvanškolskih aktivnosti, kao što su: športska natjecanja, kulturne i umjetničke radionice, s ciljem afirmacije pozitivnih vrijednosti kao što su razvijanje prijateljstva, druženja i zajedništva, te pozitivne socijalne afirmacije. U tu svrhu uspostaviti natjecanja škola na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini u pojedinačnim i timskim športovima, umjetničkom stvaralaštvu i slično, osigurati primjerene poticajne nagrade, te praćenje postignutih rezultata u medijima.
9. Edukativne radionice i seminari za roditelje, djecu, nastavnike i stručne suradnike.

VIII.

PREPORUKE OSNOVNIM ŠKOLAMA ZA USPOSTAVU UČINKOVITIJE SURADNJE RODITELJA I PROFESIONALACA U ŠKOLI U SVRHU UČINKOVITIJE PREVENIRANJA NASILNIH OBLIKA PONAŠANJA UČENIKA

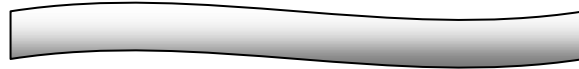
Stručna skupina, oformljena na razini Kantona Središnja Bosna, predlaže sljedeće preporuke koje će osnovnim školama na teritoriju Kantona Središnja Bosna pomoći da učinkovitije rade na prevenciji nasilja u školama:

- Edukacija roditelja o tome što je nasilje.
- Edukacija roditelja o tome što nije nasilje.
- Edukacija roditelja o tome koje sve vrste nasilja postoje.
- Podučavanje roditelja o tome kako će prepoznati da li je njihovo dijete žrtva nasilja.
- Edukacija roditelja o tome kako će prepoznati nasilne oblike ponašanja kod svoga djeteta.
- Razvijanje partnerstva s roditeljima i drugim članovima obitelji na temelju povjerenja i poštivanja, prihvaćanje njihove pomoći, darovitosti, znanja i ideja.
- Organiziranje proslava, sastanaka i radionica na kojima će se roditelji međusobno bolje upoznati.
- Uključivanje roditelja u planiranje, odabir i realizaciju tema za roditeljske sastanke.
- Upoznavanje roditelja s pravilima ponašanja u učionici i kućnim redom škole.
- Stvaranje klime u kojoj roditelji postavljaju pitanja i dobivaju odgovore na njih.
- Na različite načine izvješćivanje roditelja o događajima u školi i učionici (putujuća sveska, pisma, oglasna ploča itd.).
- Omogućivanje roditeljima da nazoče izvannastavnim aktivnostima i satovima razrednog odjela.
- Redovito izvješćivanje roditelja o temama koje će se realizirati na satovima razrednog odjela i davanje praktičnih prijedloga o tome kako oni mogu pomoći.
- Uključivanje roditelja u različite akcije koje će omogućiti da školsko okruženje bude sigurnije i humanije.
- Omogućivanje roditeljima upoznavanje školskih drugara svoje djece.
- Omogućivanje roditeljima upoznavanje djecu s kojima njihova djeca imaju nesporazume u školi i njihove roditelje.

- Pokretanje i podržavanje realiziranja časopisa i biltena za roditelje u kojima bi se našle informacije o suzbijanju nasilja nad i među djecom.
- Pomoć roditeljima u osmišljavanju različitih oblika uzajamne pomoći kod dovođenja i odvođenja djece na redovitu nastavu i izvanastavne aktivnosti. (Primjerice, ako više djece stanuje u blizini da jedan roditelj dovodi u školu troje-četvero djece, drugi ih odvodi iz škole i da se smjenjuju u skladu sa svojim mogućnostima i obvezama.)
- Ohrabrivanje djece i roditelja da budu otvoreni jedni prema drugima i da prijave svoje probleme.
- Modeliranje i podučavanje i djece i roditelja vještinama komunikacije, vještinama postavljanja pitanja i ohrabrivanje dijaloga između djece i roditelja.
- Potraživanje povratnih informacija od roditelja, osobito ako se one tiču zabrinutosti školskog osoblja za sigurnost njihove djece.
- Uključivanje roditelja u evaluaciju rada škole s osobitim akcentom na sigurnost djece.
- Upoznavanje roditelja s relevantnim zakonodavnim regulativama i protokolima koji se odnose na zaštitu djece od nasilja, nasilnike, te pomoć i jednima i drugima.
- Omogućiti roditeljima sudjelovanje u planiranju i realiziranju izvannastavnih aktivnosti škole.

PRILOZI

BOSNA I HERCEGOVINA

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

KANTON SREDIŠNJA BOSNA / SREDNJOBOSANSKI KANTON

TRAVNIK

**MINISTARSTVO OBRAZOVANJA,
ZNANOSTI, KULTURE I ŠPORTA
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA,
NAUKE, KULTURE I SPORTA**

**CENTRAL BOSNIA CANTON
MINISTRY OF EDUCATION,
SCIENCE, CULTURE AND SPORTS**

Travnik, Stanična 43, tel./fax: 030/511-214, 518-675, fax: 518-451

E-mail: minobsbk@bih.net.ba

PROTOKOL

O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U ŠKOLI

Kazalo:

I. Zakonski okvir

II. Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi

Opće odredbe

Definiranje termina sukob

Definiranje termina nasilje

Pojavni oblici nasilja

Razine nasilja

Odgovorne osobe u školi

Obilježja sigurne i humane škole

Završne odredbe

III. Obrasci

IV. Literatura

ZAKONSKI OKVIR

- UN Konvencija o pravima djeteta
- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju („Službeni glasnik BiH“, 18/03)
- Zakon o osnovnom školstvu („Službene novine KSB“, br. 11/01, 11/04, 17/04)
- Zakon o srednjem školstvu („Službene novine KSB“, br. 11/01, 11/04, 17/04)
- Zakon o kaznenom postupku¹ Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09)
- Kazneni zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04 i 18/05)
- Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007. – 2010.². Strategija protiv maloljetničkog prijestupništva u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 14/08)
- Rezolucija o sprečavanju maloljetničke delinkvencije i postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima („Službene novine FBiH“, broj 10/08)

Obveza iz članka 19. Konvencije o pravima djeteta glasi:

„Države članice poduzet će sve potrebne zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere za zaštitu djeteta od svih oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok o njemu skrbi roditelj, zakonski skrbnik ili bilo koja druga osoba kojoj je povjerena skrb o djetetu.

¹ Nacrt Zakona o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku je trenutno u parlamentarnoj proceduri – Federacija BiH.

² Nacrt nove strategije je trenutno u proceduri razmatranja i usvajanja Parlamentarnoj skupštini BiH.

PROTOKOL

O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U ŠKOLI

Članak 1.

Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u školi (u daljnjem tekstu: Protokol) se reguliraju prava, obveze i odgovornosti, kao i načini postupanja ravnatelja škole, stručnih suradnika, nastavnika/profesora, razrednika, učenika, roditelja i ostalih djelatnika škole u situacijama povećanog rizika i nasilja u školi, s ciljem zaštite učenika i svih djelatnika.

Članak 2.

Ovim Protokolom utvrđuju se postupci za uspostavljanje reakcije cijele škole kako bi se djelovalo na sprječavanju, identificiranju, prijavljivanju i istraživanju svih slučajeva nasilja u obrazovnom sustavu u vrijeme održavanja odgojno-obrazovnog procesa u zgradi škole i njezinoj neposrednoj blizini; u vrijeme održavanja rekreativne nastave, ekskurzija, izleta i sličnih aktivnosti koje organizira škola.

Članak 3.

Protokol sadrži:

1. općeprihvaćenu definiciju nasilja
2. razine nasilja i odgojno-stegovne intervencije
3. uloge i odgovornosti zaposlenika, učenika i roditelja
4. postupanje škole u slučaju običnog vršnjačkog sukoba
5. postupanje škole u slučaju nasilja među djecom
6. postupanje škole u slučaju spoznaje ili sumnje o nasilju u obitelji
7. postupanje škole u slučaju nasilja prema učenicima od strane odrasle osobe u školi (učitelja, roditelja, drugih djelatnika škole, nepoznatih osoba)
8. postupanje škole u slučaju nasilnog ponašanja odrasle osobe nad odraslom osobom u školi
9. postupanje škole u slučaju nasilja prema djelatnicima škole od strane učenika škole
10. evidenciju škole o situacijama nasilja
11. evidencijski list o sukobima i nasilju u školi
12. obrazac za opis događaja koji popunjava osoba koja je izazvala nasilje
13. obrazac za školsko izvješće o nasilju.

1. OPĆEPRIHVAĆENA DEFINICIJA NASILJA

Članak 4.

Nasiljem među djecom i mladima smatra se svako namjerno tjelesno i psihičko nasilno ponašanje usmjereno prema djeci i mladima od strane njihovih vršnjaka učinjeno s ciljem ozljeđivanja, a koje se ovisno o mjestu izvršenja, može razlikovati po obliku, težini, intenzitetu i trajanju i koje uključuje ponavljanje istog obrasca i odražava neravnopravan odnos snaga (jači protiv slabijih ili skupina protiv pojedinca) i koje za posljedicu ima ugrožavanje zdravlja, razvoja i dostojanstva žrtve.

Nasiljem se smatra neprimjereno, neetičko i nemoralno ponašanje prema djeci i mladima, kao i svi oblici zapuštanja i zlostavljanja kojima se (ne)svjesno i nasilno sprječava njihov zdrav razvoj i optimalno funkcioniranje.

Zapuštenim djetetom se smatra svako dijete koje ima manje od osamnaest godina i o kojemu roditelji ili bilo koja druga odgovorna osoba ne skrbe, uključujući skrb o odgoju i obrazovanju, njezi, prehrani, poticanju i ohrabrivanju, društvenoj prilagođenosti i emocionalnim potrebama, snošljivosti ili bilo kojoj drugoj odgovornosti o dobrobiti djeteta.

Zlostavljanjem djece i mladih smatraju se svi agresivni i najčešće namjerni grubo postupci prema njima.

Nasiljem među djecom i mladima smatra se osobito:

- **Namjerno prouzročeni tjelesni napad** u bilo kojem obliku, primjerice udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje i slično, bez obzira na to da je li kod napadnutog djeteta nastupila tjelesna ozljeda.
- **Psihičko i emocionalno nasilje** prouzročeno opetovanim ili trajnim negativnim postupcima od strane jednog djeteta ili više djece. Negativni postupci su: ogovaranje, nazivanje pogrđnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, namjerno zanemarivanje i isključivanje iz skupine kojoj pripada ili isključivanje i zabranjivanje sudjelovanja u različitim aktivnostima s ciljem nanošenja patnje ili boli, širenje glasina s ciljem izoliranja djeteta od ostalih učenika, oduzimanje stvari ili novaca, uništavanje ili oštećivanje djetetovih stvari, ponižavanje, naređivanje ili zahtijevanje poslušnosti ili na drugi način dovođenje djeteta u podređeni položaj, kao i sva druga ponašanja počinjena od djeteta ili mlađe osobe kojima se drugom djetetu namjerno nanosi tjelesna i duševna bol ili sramota.
- **Ekonomsko nasilje** koje uključuje krađu i iznuđivanje novca.

- **Kulturološko nasilje** koje podrazumijeva vrijeđanje na nacionalnoj, religijskoj i rasnoj osnovi.
- **Seksualno nasilje podrazumijeva** svaki oblik verbalnog, gestovnog ili tjelesnog kontakta sa seksualnim sadržajem, s ciljem uznemiravanja i namjernog nanošenja tjelesne ili duševne boli i sramote djetetu ili mladima. Seksualno nasilje predstavlja najgoru vrstu demonstracije moći.
- **Nasilje putem zlouporabe informacijskih tehnologija** se odnosi na vrijeđanje, uznemiravanje, slanje prijetećih i uvredljivih poruka, lažno predstavljanje, poticanje na mržnju i nasilje, navođenje žrtve da iznosi osobne podatke, otkrivanje obiteljskih prilika, snimanje i nedozvoljeno objavljivanje sadržaja na društvenim mrežama. Ono što ga razlikuje od drugih vrsta nasilja je činjenica da djeca mogu biti izložena i tamo gdje su do sada bila potpuno sigurna i da ono može trajati 24 sata svakoga dana u tjednu i da nepoznati počinitelj kod djeteta stvara dodatni strah i nesigurnost.

Nasilje podrazumijeva šest definirajućih čimbenika:

- namjera da se drugome nanese šteta ili ozljeda
- intenzitet i trajanje (ponavljanje nasilničkog ponašanja)
- moć nasilnika (nesrazmjer s obzirom na dob, snagu, brojčanu nadmoć)
- ranjivost i nemoć žrtve
- manjak potpore
- posljedice.

U svim slučajevima nasilja među djecom i nad djecom od strane odraslih, a koji su definirani navedenim čimbenicima, škola je dužna postupati u skladu s Protokolom.

Članak 5.

Nužno je razlikovati nasilje (zlostavljanje) među djecom i mladima od običnog sukoba vršnjaka. **Obični sukob vršnjaka** ima sljedeća obilježja:

1. nema elemenata navedenih za nasilništvo: radi se o sukobu vršnjaka koji oni ne rješavaju na miran nego na neki drugi način; ne postupaju jedan prema drugome s namjerom ozljeđivanja ili nanošenja štete; nema nesrazmjera moći; nema težih posljedica za djecu u sukobu
2. djeca ne inzistiraju da mora biti po njihovom pod svaku cijenu
3. mogu dati razloge zašto su u sukobu
4. ispričaju se ili prihvate rješenje u kojemu nema pobjednika i poraženog
5. slobodno pregovaraju kako bi zadovoljili svoje potrebe
6. mogu promijeniti temu i otići iz situacije u kojoj je došlo do sukoba.

2. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU OBIČNOG VRŠNJAČKOG SUKOB

Članak 6.

U slučaju običnog vršnjačkog sukoba **svaki** zaposlenik škole je dužan:

- 1) odmah prekinuti sukob među djecom
- 2) o sukobu obavijestiti razrednika, pedagoga ili ravnatelja škole.
- 3) razrednik, pedagog ili ravnatelj će obaviti razgovore sa sukobljenim učenicima
- 4) dogovoriti će s učenicima da se ispričaju jedan drugome, prihvate rješenje u kojem nitko neće pobijediti, da jedan drugome nadoknade (moguću) štetu
- 5) tražiti od učenika da popune odgovarajući obrazac o događaju
- 6) u slučaju da učenik češće dolazi u takve sukobe s vršnjacima, razrednik i pedagog će pozvati roditelje u školu s ciljem prevladavanja takve situacije i pomoći učeniku
- 7) prema potrebi učenik će biti uključen u dodatni rad (savjetodavni rad, pedagoška ili defektološka pomoć) u školi ili izvan škole u dogovoru s roditeljima/starateljima
- 8) ako učenik učestalo krši pravila, ne poštuje dogovore, ne prihvaća nadoknadu štete drugome, škola će primijeniti odgovarajuće pedagoške mjere u skladu s Pravilnikom o pedagoškim mjerama
- 9) u slučaju da sve prethodno navedene mjere ne dovedu do poboljšanja ponašanja učenika, i u slučaju nesuradnje roditelja, škola će postupiti po točki 3. ovog Protokola.

3. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILJA MEĐU DJECOM

Članak 7.

U slučaju nasilja među djecom **svi** zaposlenici škole su dužni:

- 1) odmah prekinuti nasilno ponašanje učenika i odvojiti učenike
- 2) pružiti pomoć i potporu učeniku koji je doživio nasilje
- 3) obavijestiti o događaju razrednika, pedagoga i ravnatelja škole.

U slučaju prijave nasilja ili dojave o nasilju među djecom imenovane stručne osobe za koordiniranje aktivnosti u svezi sa problematikom nasilja, stručni suradnici i ravnatelj škole su dužni:

- 1) odmah poduzeti mjere da se zaustavi i prekine aktualno nasilno postupanje prema djetetu, a u slučaju potrebe zatražiti pomoć i drugih zaposlenika škole ili po potrebi pozvati djelatnike policije
- 2) ako je dijete ozlijeđeno u mjeri koja zahtijeva liječničku intervenciju ili pregled, pozvati službu hitne liječničke pomoći ili osigurati pratnju djeteta do liječničke pomoći i sačekati liječničku preporuku o daljnjem postupanju i dolazak djetetovih roditelja/staratelja
- 3) razgovarati s djetetom koje je počinilo nasilje i tijekom razgovora osobito obratiti pozornost iznosi li dijete neke okolnosti koje bi ukazivale da je žrtva zanemarivanja ili zlostavljanja u obitelji ili izvan nje, te u tom slučaju odmah obavijestiti centar za socijalnu skrb, a po potrebi ili sumnji na počinjena kažnjiva djela obavijestiti policiju
- 4) razgovarati s djecom i odraslim osobama koje imaju spoznaja o učinjenom nasilju i utvrditi sve okolnosti koje su u svezi sa oblikom, intenzitetom, težinom i trajanjem nasilja
- 5) o poduzetim aktivnostima, razgovorima, izjavama, te svojim opažanjima načiniti službene zabilješke, kao i voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka, koje će se na zahtjev dostaviti drugim nadležnim tijelima, te o događaju obavijestiti Nastavničko vijeće škole.

Članak 8.

U situaciji nasilja u školi u koju je uključeno dijete s posebnim potrebama, bilo kao žrtva ili nasilnik, obvezna je psihološka procjena stručne osobe/tima, nakon čega se postupa u skladu s preporučenim mjerama.

4. RAZINE NASILJA I STEGOVNE INTERVENCIJE

Razvrstavanje nasilja na razine ima za cilj osiguranje ujednačenog postupanja (intervencija) u situacijama nasilja kada su sudionici učenici (učenik – učenik, učenik – zaposleni).

Isti oblici nasilja mogu se pojaviti na više razina, ali se razlikuju po intenzitetu, stupnju rizika, učestalosti, posljedicama i sudionicima.

Oblici nasilja DRUGE razine i odgojni rad		
Umjerena razina rizika		
Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Odgojni postupci
Tjelesno nasilje: šamaranje, udaranje, gaženje, cijepanje odjeće, zatvaranje, pljuvanje, otimanje i uništavanje imovine, izmicanje stolice, čupanje za uši i kosu	Ravnatelj Razrednik Stručni suradnik (pedagog)	Aktivnosti poduzima razrednik, u suradnji sa stručnim suradnikom (pedagog, psiholog, socijalni radnik) i ravnateljem, uz obvezno sudjelovanje roditelja, u smislu pojačanog odgojnog rada i uključivanje učenika u dodatne programe. Škole koje nemaju psihologa i socijalnog radnika u stručnom timu škole uspostavljaju suradnju s ovim stručnjacima iz drugih institucija, centra za socijalni rad, škola, nevladinih udruga. Ako pojačani odgojni rad nije djelotvoran, pokreće se odgojno-stegovni postupak i izriče mjera, sukladno propisima.
Ekonomsko nasilje: krađa i iznuđivanje novca		
Kulturološko nasilje: vrijeđanje na nacionalnoj, religijskoj i rasnoj osnovi		
Psihičko nasilje: ucjenjivanje, prijetnje, nepravedno kažnjavanje, zabrana komuniciranja, isključivanje, manipuliranje emocijama		
Socijalno nasilje: spletkarenje, uskraćivanje pažnje od skupine (ignoriranje), neuključivanje, neprihvatanje, manipuliranje ponašanjem, iskorištavanje		
Seksualno nasilje: seksualno dodirivanje, pokazivanje pornografskog materijala, pokazivanje intimnih dijelova tijela, svlačenje		
Nasilje zlouporabom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: neprimjereno oglašavanje, snimanje i slanje video zapisa, zlouporaba blogova, foruma i čitanje, snimanje pojedinca kamerom protiv njegove volje, snimanje nasilnih scena i distribuiranje snimaka i fotografija		Samo u slučajevima seksualnog nasilja škola je dužna prijaviti policiji, nadležnom centru za socijalnu skrb i Ministarstvu obrazovanja.

Oblici nasilja TREĆE razine i odgojni rad		
Visoka razina rizika		
Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Odgojni postupci
Tjelesno nasilje: tuča, davljenje, bacanje, prouzročivanje opekline i drugih ozljeda, uskraćivanje hrane i sna, izlaganje niskim temperaturama, napad oružjem	Ravnatelj Razrednik Stručni tim Nadležna tijela i službe	Aktivnost poduzima ravnatelj sa stručnim timom (pedagog, psiholog, socijalni radnik), uz obvezno angažiranje roditelja i nadležnih tijela, udruga i službi (centar za socijalnu skrb, zdravstvena služba, policija i druge organizacije i službe). Škola je dužna ozbiljnije oblike zlostavljanja učenika prijaviti policiji, nadležnom centru za socijalnu skrb i Ministarstvu obrazovanja.
Psihičko nasilje: zastrašivanje, ucjenjivanje uz ozbiljnu prijetnju, iznuđivanje novca ili stvari, ograničavanje kretanja, navođenje na korištenje narkotičkih sredstava i psihoaktivnih supstanci, uključivanje u destruktivne skupine i organizacije		
Ekonomsko nasilje: krađa i iznuđivanje novca		
Kulturološko nasilje: vrijeđanje na nacionalnoj, religijskoj i rasnoj osnovi		
Socijalno nasilje: prijetnje, izoliranje, maltretiranje pojedinca ili skupine od druge skupine, organiziranje zatvorenih skupina (klanova) koje ima za posljedicu ozljeđivanje drugih		
Seksualno nasilje: zavođenje od punoljetne osobe, podvođenje, navođenje, iznuđivanje i prinuda na seksualni čin, silovanje, incest, zlouporabom položaja		
Nasilje zlouporabom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: snimanje nasilnih scena i distribuiranje snimaka, distribuiranje fotografija s nedozvoljenim sadržajem, dječja pornografija		
		Na ovoj razini je obavezan odgojni rad koji je po intenzitetu primjeren potrebama učenika, kao i pokretanje odgojno-stegovnog postupka i izricanje mjera sukladno zakonu. Ako je za rad s učenikom angažirana i druga ustanova ili služba, škola ostvaruje suradnju s njom i međusobno usklađuju aktivnosti.

5. ULOGE I ODGOVORNOSTI ZAPOSLENIKA I UČENIKA U SITUACIJAMA NASILJA

Članak 9.

Dužnost je **svih** zaposlenika škole:

1. Odmah prekinuti nasilno ponašanje i odvojiti učenike, na način da stanu između sudionika u sukobu i spriječe međusobni kontakt očima. Od ostalih učenika zatražiti da se razidu, koristeći pri tome miran, ali odlučan ton.
2. Pružiti pomoć ozlijeđenome učeniku.
3. Obavijestiti razrednika o događaju, potom obavijestiti i stručnog suradnika škole (pedagoga) ili ravnatelja.

Članak 10.

Posebne dužnosti u sprječavanju i rješavanju situacija s nasiljem proizlaze iz prava i obveza koje određuje opis poslova određenog radnog mjesta.

RAVNATELJ ŠKOLE

1. Odgovoran je za poštivanje zakonitosti u radu ustanove.
2. Informira zaposlene o pravilnicima, podzakonskim aktima (Pravila škole, Pravila o kućnom redu, Protokol...).
3. Sklapa protokole s drugim institucijama.
4. Reagira u slučajevima nasilja (druga i treća razina).
5. Obavlja konzultativni razgovor s relevantnom osobom koja je prijavila nasilje i prikuplja informacije o slučaju.
6. Obavlja razgovor s osobom koja je evidentirana kao zlostavljač.
7. Poduzima odgovarajuće mjere u skladu s Protokolom.
8. Razgovara s roditeljima/starateljima o slučaju, u cilju njihovog informiranja.
9. Evidentira slučaj nasilja (vodi evidenciju, dokumentaciju).
10. Obavještava druge institucije ako je potrebno.
11. Obvezno sudjeluje u proceduri kada je u pitanju nasilje nad učenikom od strane zaposlenih u školi i osoba izvan škole.
12. Prati učinke poduzetih mjera.
13. Podnosi godišnje izvješće o provedbi školskog akcijskog plana Školskom odboru i Ministarstvu obrazovanja.

RAZREDNIK

1. Zadužen je za osobno upoznavanje i upoznavanje učenika i roditelja s odredbama Pravila škole, Pravila o kućnom redu i Protokolom.
2. Upoznaje učenike i roditelje s pravilima prihvatljivog ponašanja u školi i izrađuje pravila s učenicima na razini razrednog odjela.
3. Prati društvenu klimu na razini razrednog odjela i ujedno prepoznaje postojanje mogućeg nasilja ili zlostavljanog ili zanemarenog učenika.
4. Vodi propisanu evidenciju o učenicima sa svim relevantnim podacima.
5. Dežura po rasporedu, dostupan je učenicima i vodi knjigu evidencije (knjiga dežurstva).
6. U situaciji događanja nasilja postupa u skladu s razinom rizika i po propisanim koracima.
7. Razjašnjava okolnosti i analizira činjenice nastale situacije (razgovara sa žrtvom, nasilnikom i promatračima).
8. Procjenjuje razinu rizika.
9. Informira roditelje, razgovara s njima i održava suradnju.
10. Poduzima dodatne mjere, ako to situacija nalaže, upućuje slučaj pedagogu, psihologu.
11. Informira ravnatelja.
12. Komunicira s relevantnim ustanovama, uz suglasnost rukovoditelja.
13. Surađuje sa stručnom službom škole.
14. Evidentira slučaj i vodi dokumentaciju o tome.
15. Prati učinke poduzetih mjera.

DEŽURNI NASTAVNIK

1. Zadužen je za osobno upoznavanje s odredbama Pravila škole, Pravila o kućnom redu i Protokolom.
2. Dežura prema utvrđenom rasporedu.
3. Prati ponašanje učenika za vrijeme odmora, pri dolasku u školu i izlasku iz škole.
4. Uočava situacije nasilja i reagira odmah (razina 1).
5. Evidentira situaciju nasilja u knjigu dežurstva.
6. Informira razrednika o situaciji nasilja.
7. Informira Školski koordinacijski tim i ravnatelja škole ako to situacija nalaže (razina 2).
8. Ostvaruje suradnju s relevantnim osobama koje mogu pružiti zaštitu.
9. Prati učinke poduzetih mjera.

NASTAVNICI

1. Zaduženi su za osobno upoznavanje s odredbama Pravila škole, Pravila o kućnom redu i Protokolom.
2. Prate i uočavaju situacije nasilja.
3. Prijavljaju situaciju nasilja u skladu s Protokolom i procijenjenom razinom rizika.
4. Prepoznaju slučaj zlostavljanja i zanemarivanja djeteta i poduzimaju korake u skladu s tim.
5. Informiraju razrednika.
6. Konzultiraju se s kolegama, stručnom službom, ravnateljem.
7. Reagiraju odmah u situaciji nasilja.
8. Poduzimaju korake ako situacija to nalaže.
9. Vode evidenciju o slučaju.
10. Sudjeluju u praćenju poduzetih mjera.
11. Ostvaruju suradnju sa svim relevantnim osobama koje mogu pružiti zaštitu.

STRUČNI TIM (pedagog i/ili psiholog, socijalni radnik)

1. Suraduje sa svim sudionicima u školi.
2. Suraduje s roditeljima i učenicima i na taj način ostvaruje uvid u obiteljske i socijalne prilike.
3. Vodi propisanu evidenciju o učenicima (osobito rizičnoj skupini).
4. Poduzima mjere prevencije.
5. Uočava i prijavljuje situacije nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djeteta.
6. Reagira odmah u situaciji nasilja.
7. Procjenjuje razinu rizika i predlaže zaštitne mjere.
8. Prati učinke poduzetih mjera.
9. Pruža pomoć i potporu sudionicima nasilne situacije (žrtvi, nasilniku).
10. Razgovara sa žrtvom.
11. Razgovara s nasilnikom.
12. Informira roditelje o situaciji nasilja.
13. Evidentira slučaj i vodi dokumentaciju o tome.
14. Organizira obuku za zaštitu učenika od nasilja i obuku mirnog rješavanja sukoba (učenika, zaposlenika, roditelja).
15. Suraduje s drugim institucijama.
16. Provodi istraživanja i piše izvješća o ovoj temi.

UČENICI

1. Zaduženi su da se upoznaju s odredbama Pravila škole, Pravilima o kućnom redu i Protokolom.
2. Uočavaju slučajeve nasilnog ponašanja i prijavljuju razredniku, dežurnom nastavniku ili stručnom suradniku (pedagogu).
3. Sudjeluju u mjerama prevencije i zaštite.

TAJNIK

1. Zadužen je za upoznavanje kolektiva sa svim relevantnim dokumentima i pomaže u njihovom tumačenju.
2. Upoznaje Vijeće roditelja, Vijeće učenika i Školski odbor s pravilnicima i podzakonskim aktima o sigurnosti učenika.
3. Uočava i prijavljuje nasilnu situaciju i informira razrednika i stručnu službu.
4. Reagira u situaciji nasilja (razina 1).
5. Zajedno s ravnateljem uspostavlja i održava suradnju s lokalnim institucijama.

POMOĆNO I TEHNIČKO OSOBLJE

1. Dežura prema rasporedu.
2. Uočava nasilje i u kriznim situacijama odmah intervenira.
3. Informira dežurnog nastavnika.

ŠKOLSKI KOORDINACIJSKI TIM

1. Sačinjava školski akcijski plan za zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.
2. Upoznaje kolektiv s donijetim planom.
3. Izrađuje i prikuplja dokumentaciju o situacijama nasilja.
4. Kontinuirano evidentira i čuva dokumentaciju.
5. Vršiti procjenu razine rizika situacije nasilja.
6. Poduzima korake u skladu s Protokolom o postupanju.
7. Poduzima odgovarajuće mjere prema učeniku koji trpi nasilje.
8. Informira roditelja/staratelja o situaciji nasilja.
9. Informira ravnatelja škole.
10. Prati učinke poduzetih mjera i vrši njihovu evaluaciju.
11. Informira druge nadležne institucije.

12. Zajedno s ravnateljem mogu poduzimati akcije s razine 3.
13. Neodgodiva prijava zdravstvenom centru u hitnim slučajevima, kada je djetetu potrebna medicinska intervencija.
14. Neodgodiva prijava policiji u slučajevima kada je djetetu potrebna tjelesna zaštita ili kada postoji sumnja da je počinjeno krivično djelo.
15. Redovita prijava centru za socijalnu skrb u roku od tri dana.
16. Podnosi godišnje izvješće o realiziranju školskog akcijskog plana Nastavničkom vijeću i Školskom odboru.

ŠKOLSKI ODBOR

1. Usvaja školski plan aktivnosti o prevenciji nasilja kao dio Godišnjeg programa rada škole.
2. Usvaja godišnje izvješće Školskog koordinacijskog tima i ravnatelja o provedbi školskog plana aktivnosti.
3. Prati provedbu stegovnih mjera pokrenutih u slučaju nasilja nastavnika prema učeniku.

6. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILJA PREMA UČENICIMA OD STRANE ODRASLE OSOBE U ŠKOLI (NASTAVNIKA, RODITELJA, DRUGIH ZAPOSLENIKA ŠKOLE, NEPOZNATIH OSOBA)

OBLICI NASILJA I INTERVENCIJE

Oblici nasilja i intervencije		
Oblici nasilja	Odgovorne osobe	Intervencije
Tjelesno nasilje: Svi oblici prve, druge i treće razine nasilja	Ravnatelj Koordinacijski tim Školski odbor Nadležna tijela i službe (policija, centar za socijalnu skrb, zdravstvene ustanove)	Mjere u skladu sa: – Statutom škole – Pravilnikom o stegovnim mjerama – Rješenjem obrazovne inspekcije – Etičkim kodeksom škole – Preporukom Školskog koordinacijskog tima – zakonskim propisima
Psihičko nasilje: Svi oblici prve, druge i treće razine nasilja		
Ekonomsko nasilje: Krađa i iznuđivanje novca		
Kulturološko nasilje: Vrijeđanje na nacionalnoj, religijskoj i rasnoj osnovi		
Socijalno nasilje: Svi oblici prve, druge i treće razine nasilja		
Seksualno nasilje: Svi oblici prve, druge i treće razine nasilja		
Nasilje zlouporabom informacijskih tehnologija i drugih komunikacijskih tehnologija: Svi oblici prve, druge i treće razine nasilja		

Članak 11.

Ako postoji sumnja da je dijete žrtva zlostavljanja ili zanemarivanja od strane odrasle osobe koja nije zaposlena u školi, ravnatelj škole podnosi prijavu nadležnoj instituciji, i to:

- zdravstvenoj ustanovi (ako je djetetu neophodna zdravstvena zaštita)
- Ministarstvu unutarnjih poslova (ako je djetetu potrebna tjelesna zaštita ili postoji sumnja da je izvršeno krivično djelo)
- centru za socijalnu skrb.

Prijava sadrži podatke o djetetu i razloge upućivanja.

Prije podnošenja prijave potrebno je obavijestiti roditelje, osim ako postoji procjena da će time biti ugrožena sigurnost djeteta.

Članak 12.

Svaki zaposlenik u školi dužan je ravnatelju prijaviti nasilje od strane zaposlenih u školi prema djetetu.

Ako uprava škole ima spoznaju da je zaposlenik izvršio nasilje ili prijetnju prema učeniku škole, u roku od 48 sati potrebno je uraditi sljedeće:

1. Razgovarati sa zaposlenikom uz nazočnost članova Školskog koordinacijskog tima, te ga upozoriti na neprihvatljivost takvog ponašanja.
2. Voditi službenu zabilješku o razgovoru, koja će se arhivirati u dosije tog zaposlenika.
3. Pismeno obavijestiti roditelje/staratelje učenika o poduzetim mjerama.
4. Na temelju procjene Školskog koordinacijskog tima prema zaposleniku poduzeti odgovarajuće stegovne mjere u skladu s Pravilnikom o stegovnom postupku.
5. Uputiti zaposlenika na stručni izvanškolski tretman (psiholog, psihijatar i sl.).
6. Po potrebi obavijestiti policiju.
7. Ako je riječ o prijetnjama nasiljem ili o nasilju u školi, zbog čega je škola uključila i policiju, o takvim situacijama je potrebno pismenom zabilješkom obavijestiti Ministarstvo obrazovanja.

Ako je zbog slučaja nasilja prema djetetu od strane nastavnika, na temelju procjene Školskog koordinacijskog tima, pokrenut stegovni postupak, ravnatelj škole dužan je nastavnika udaljiti s rada do okončanja stegovnog postupka.

Ako ravnatelj ne udalji nastavnika, odluku o udaljenju dužan je donijeti Školski odbor.

Ravnatelj škole je odgovoran za poštivanje zakonitosti rada škole i poduzimanje mjera sukladno važećim zakonima.

7. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU SPOZNAJE ILI SUMNJE O NASILJU U OBITELJI

Članak 13.

Pedagoško-psihološka služba, u suradnji s razrednikom ostvaruje uvid u obiteljske i socijalne prilike učenika. Kada se uoče promjene u ponašanju i učenju učenika i u slučaju konstatacije da ne postoji dovoljna skrb i nadzor u obitelji, škola je dužna obratiti se centru za socijalnu skrb s ciljem poduzimanja mjera radi pružanja pomoći učeniku.

Nitko od zaposlenih u školi nije ovlašten **provoditi istragu ili dokazivanje** zlostavljanja i zanemarivanja u obitelji, jer su to zadatci u nadležnosti drugih ustanova. Zadatci škole u slučaju postojanja sumnje iscrpljuju se podnošenjem prijave. Škola je dužna surađivati s nadležnim centrom za socijalnu skrb i djelovati s ciljem dobrobiti učenika.

8. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILJA UČENIKA PREMA ZAPOSLENIKU ŠKOLE

Članak 14.

Ako je zaposlenik škole doživio nasilje ili prijetnju nasiljem od učenika škole, zaposlenik o tome treba obavijestiti ravnatelja ili stručne suradnike, koji će:

1. Razgovarati s učenikom u nazočnosti razrednika i voditi službenu zabilješku o razgovoru.
2. Odmah obavijestiti roditelje/staratelje učenika, te ih upozoriti na neprihvatljivost takvog ponašanja.
3. Prema učeniku poduzeti odgovarajuće odgojno-stegovne mjere koje će donijeti Nastavničko vijeće u skladu s Pravilnikom o pedagoškim mjerama.
4. Uključiti učenika u stručni tretman u školi ili u dogovoru s roditeljima/ starateljima u ustanovi izvan škole.
5. Po potrebi obavijestiti policiju.
6. Ako je riječ o prijetnjama nasiljem ili o nasilju u školi, zbog čega je škola uključila i policiju, o takvim situacijama je potrebno pismenom zabilješkom obavijestiti Ministarstvo obrazovanja.

Članak 15.

(Pomoć svjedocima nasilja)

Ako bilo kojem nasilnom sukobu (učenik – učenik, učenik – zaposlenik, zaposlenik – učenik ili zaposlenik – zaposlenik) u prostoru škole nazoče drugi učenici, a koji odbijaju svjedočiti zbog straha da će ugroziti osobnu sigurnost, škola je dužna osigurati anonimnost i zaštitu svjedoka.

Ako bilo kojem nasilnom sukobu u prostoru škole svjedoče drugi učenici, a nasilno ponašanje je neuobičajeno rijetkog oblika i intenziviteta, te može rezultirati traumatiziranjem svjedoka, ravnatelj i/ili stručni suradnik su dužni osigurati stručnu pomoć učenicima koji su promatrali događaje nasilja. Dužni su savjetovati se s nadležnom i stručnom osobom koja ima iskustva u radu s traumatiziranim osobama o potrebi i načinu pružanja stručne pomoći svjedocima nasilja.

9. POSTUPANJE ŠKOLE U SLUČAJU NASILNOG PONAŠANJA ODRASLE OSOBE NAD ODRASLOM OSOBOM U ŠKOLI

Članak 16.

U slučaju nasilnog ponašanja odrasle osobe (roditelja/staratelja učenika, nepoznate osobe, zaposlenika škole) prema drugoj odrasloj osobi u školi, te u slučaju informacije da odrasla osoba u prostor škole unosi oružje ili druge predmete koji mogu ugroziti sigurnost osoba i imovine u školi, zaposlenik škole koji ima tu informaciju ili je nazočan mora:

- odmah pokušati prekinuti nasilno ponašanje
- ako odrasla osoba u prostor škole unosi oružje ili druge predmete koji mogu ugroziti sigurnost osoba i imovine, upozoriti je na neprihvatljivost takvog ponašanja i zatražiti od nje da odmah napusti prostor škole
- ako u tome ne uspije, odmah obavijestiti ravnatelja, stručnog suradnika ili drugog zaposlenika škole kako bi oni pokušali prekinuti nasilno ponašanje
- ravnatelj o događaju obavještava policiju.

ŠKOLSKI KOORDINACIJSKI TIM

Članak 17.

Radi provedbe postupaka zaštite djece osniva se Školski koordinacijski tim. Članove tima imenuje ravnatelj škole, i to: po dva iz reda roditelja i zaposlenih koji trebaju pokazivati visoku profesionalnost u radu, imati dobre komunikacijske sposobnosti i koji u svom osobnom i profesionalnom životopisu nemaju elemenata nasilnog ponašanja, kao i dva učenika koje predlaže Vijeće učenika. Mandat tima je četiri godine. Stalni članovi tima su: ravnatelj, pedagog i psiholog škole.

Zadatci i plan rada Školskog koordinacijskog tima sastavni su dio Godišnjeg programa rada škole.

Članak 18.

Ovisno o složenosti situacije nasilja konzultacije se mogu obaviti i sa službama izvan škole:

- centrom za socijalnu skrb
- zdravstvenom ustanovom
- Ministarstvom unutarnjih poslova
- Ministarstvom obrazovanja.

Prilikom konzultacija s kolegama obvezno je poštivati načelo povjerljivosti, kao i načelo zaštite najboljeg interesa djeteta.

Članak 19.

Nakon obavljanja konzultacija poduzimaju se sljedeće mjere:

- informiranje roditelja o nasilju ili osobe od povjerenja u slučajevima sumnje na nasilje u obitelji
- dogovor o zaštitnim mjerama prema djetetu
- organiziranje posebnih programa osnaživanja djece za konstruktivno postupanje u situacijama nasilja
- poduzimanje zakonskih mjera u skladu s propisima koji reguliraju stegovnu odgovornost učenika i zaposlenih.

MJERE PREVENCIJE

Članak 20.

Radi sprječavanja svih vrsta nasilja nad djecom, škola je dužna provoditi mjere čiji su ciljevi:

- podizanje i njegovanje klime prihvaćanja, tolerancije i uvažavanja različitosti
- uključivanje svih interesnih skupina (djeca, zaposleni u školi, roditelji, lokalna zajednica) u donošenje i razvijanje programa i plana prevencije
- podizanje razine svijesti za prepoznavanje nasilja
- definiranje postupaka za zaštitu od nasilja i reagiranja u situacijama nasilja
- informiranje svih interesnih skupina o postupcima zaštite
- promicanje nadležnosti svih interesnih skupina za uočavanje i rješavanje problema nasilja.

Članak 21.

Škola je obvezna tijekom školske godine putem stručne službe i ravnatelja organizirati radionice za učenike i seminare za roditelje i nastavnike na temu nasilje, postupci kod nasilnog ponašanja i mjere sprječavanja nasilja u školi i izvan škole.

Članak 22.

Škola je dužna svake godine u cilju mjera prevencije izraditi školski akcijski plan kao sastavni dio Godišnjeg programa rada škole, a na temelju analize učestalosti slučajeva nasilja, zastupljenosti različitog oblika nasilja, broja ozljeda, sigurnosti školskog objekta i dvorišta i slično.

EVIDENCIJA ŠKOLE O SITUACIJAMA NASILJA

Članak 23.

Zaposleni u školi (razrednici, stručna služba, ravnatelj i Školski koordinacijski tim) u obvezi su voditi evidenciju i pisati izvješća o pojavama nasilja.

U cilju vođenja dokumentacije o pojavama nasilja koriste se tri obrasca:

- evidencijski list o sukobima i nasilju u školi
- obrazac za opis događaja i
- školsko izvješće o nasilju.

Dokumentacija o pojavama nasilja čuva se na sigurnom mjestu u stručnoj službi škole, kako bi se osigurala povjerljivost podataka.

Podatci u obrascima i izvješću moraju biti zaštićeni od zlouporabe bilo koje vrste.

Evidencijski list

Škola vodi posebni evidencijski list o sukobima i nasilju u školi.

Obrazac popunjava član Nastavničkog vijeća koji je bio nazočan ili obaviješten o nasilju neposredno nakon događaja.

Evidencijski list je sastavni dio izvješća škole o događaju.

Obrazac za opis događaja

Svaka osoba (učenik, nastavnik ili drugi zaposlenik škole) koja je sudjelovala u činu nasilja popunjava neposredno nakon događaja obrazac za opis događaja i predaje ga razredniku, ravnatelju ili stručnom suradniku (u skladu s razinom ponašanja). Obrazac je dio izvješća škole o događaju.

Školsko izvješće o nasilju

Školsko izvješće o nasilju je obrazac koji predstavlja zbrojni prikaz o broju situacija nasilja, sudionicima, poduzetim pedagoškim mjerama i stegovnim postupcima tijekom školske godine.

Školsko izvješće o nasilju popunjava ravnatelj škole na temelju evidencijskih listova i obrazaca o događaju i dostavlja ga Ministarstvu obrazovanja.

ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 24.

Školski koordinacijski tim čuva obrasce o učinjenom nasilju ili sumnji da se nasilje događa.

Svaki razrednik je u obvezi imati preslik popunjenih obrazaca, a original dostavlja pedagoškoj službi.

Članak 25.

Za provedbu ovog Protokola odgovoran je ravnatelj škole.

Obveza ravnatelja je najmanje dva puta godišnje podnijeti izvješće Nastavničkom vijeću i Školskom odboru o evidentiranim situacijama nasilja u školi, poduzetim mjerama i njihovim učincima.

Članak 26.

Protokol stupa na snagu datumom potpisivanja i biće objavljen u „Službenim novinama KSB“. Škola će objaviti Protokol na oglasnoj ploči škole u roku od osam dana od dana njegovog primitka.

Broj:

MINISTAR

Travnik,

Jozo Jurina, prof.

EVIDENCIJA ŠKOLE O SUKOBIMA I NASILJU U ŠKOLI

(popunjava osoba koja prijavljuje događaj)

- ŠKOLA

- NADNEVAK

- SUDIONICI U DOGAĐAJU

- MJESTO, VRIJEME I OPIS DOGAĐAJA

- PODUZETE MJERE

- **OSOBA KOJA PRIJAVLJUJE DOGAĐAJ**

Potpis

OBRAZAC ZA OPIS DOGAĐAJA

(popunjavaju sudionici u događaju)

- Škola

- Ime i prezime sudionika

- Razred

- Nadnevak

- Vrijeme

- Opis događaja

- Što mislim o uzrocima događaja

-
-
- Što sam mogao/la učiniti drukčije

-
-
-
-
-
-
- Što ću uraditi da popravim učinjeno

-
-
-
-
-
-
- Potpis sudionika u događaju

-
-
-
-
-
-
- Potpis stručne osobe

ŠKOLSKO IZVJEŠĆE O NASILJU

(popunjava ravnatelj škole)

- Škola _____
- Nadnevak: _____
- Izvještajno razdoblje:
 - prvo polugodište
 - drugo polugodište
- Pojavni oblici nasilja (broj slučajeva)
 - tjelesno nasilje _____
 - psihičko nasilje _____
 - socijalno nasilje _____
 - seksualno nasilje _____
 - nasilje zlouporabom informacijskih i komunikacijskih tehnologija _____
- Sudionici
 - učenici _____
 - zaposlenici škole _____
 - odrasle osobe izvan škole _____
 - druge osobe _____
- Osobe koje su prijavile slučajeve nasilja
 - učenici _____
 - zaposlenici _____
 - roditelji _____
 - druge osobe _____

- **Poduzete mjere**

- **Učinci poduzetih mjera**

- **Prijedlozi (obvezno)**

Potpis

Neka obilježja sigurne i humane škole

- Pokazivanje razumijevanja i skrbi prema učenicima.
- Prepoznavanje problema, otvoreno raspravljanje o problemima sigurnosti i donošenje zajedničkih odluka (učitelja i učenika) o njihovom rješavanju.
- Omogućivanje učenicima da slobodno i bez straha izraze svoju zabrinutost o osobnoj sigurnosti ili sigurnosti svojih vršnjaka.
- Osiguravanje tjelesne i emocionalne sigurnosti u školi.
- Osiguravanje uvjeta potrebnih za emocionalno dobro osjećanje učenika.
- Rješavanje nesporazuma međusobnim razgovorom, koristeći uljudne i pristojne riječi.
- Poštivanje različitosti.
- Ulijevanje osjećaja povjerenja i osjećaja sigurnosti u blizini nastavnika.
- Uspostavljanje pozitivne interakcije s učenicima.
- Pokazivanje empatije prema učeniku.
- Pružanje učeniku različitih oblika potpore i pomoći.
- Razvijanje osjećaja pravde, promicanje prava učenika i nastavnika.
- Razvijanje i promicanje osjećaja učenikove slobode – mišljenja, stajališta i dr.
- Pomoć učeniku u nenasilnom izražavanju svojih emocija, potreba, problema.
- Pokazivanje tolerancije prema učenicima i kolegama.
- Poticanje pozitivne komunikacije.
- Razvijanje međusobnog poštivanja i uvažavanja između učenika i učitelja.
- Izbjegavanje verbalnih konflikata između nastavnika i učenika, nastavnika i roditelja, te nastavnika međusobno.
- Izostanak tjelesnih konflikata s učenicima, roditeljima i nastavnicima međusobno.
- Uspostavljanje optimalne i pozitivne suradnje s roditeljima.
- Razvijanje različitih oblika suradnje s lokalnom zajednicom i na drugim društvenim razinama (kantona, ministarstava, centara za socijalnu skrb, savjetovališta i dr.).

TRI KLJUČNE RIJEČI KOJE MOGU PROMIJENITI ŠKOLSKU SREDINU NABOLJE

- **Pravila.**
 - Roditelji i zaposlenici u školi moraju pokazati da sve drže pod kontrolom i da neće tolerirati da bilo koji učenik ozljeđuje drugog učenika, tjelesno ili duševno.
- **Prava.**
 - Svaki učenik ima pravo da ne bude ozlijeđen i pravo da uči u sigurnoj sredini.
- **Odgovornost.**
 - Učitelji i nastavnici moraju biti odgovorni za bolji nadzor i pozornije nadgledanje. Ako odagnaju strah učenicima, moći će uspješnije obavljati svoje poslove. Učenici, također, moraju biti odgovorni za poštivanje prava drugih u razredu, kao i za osobna prava.

Literatura:

1. Konvencija o pravima djeteta.
2. Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007. – 2010. („Službeni glasnik BiH“, broj 64/07).
3. Rezolucija o sprječavanju maloljetničke delinkvencije i postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, („Službene novine FBiH“, broj 10/08).
4. Strategija protiv maloljetničkog prijestupništva u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 14/08).
5. Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju („Službeni glasnik BiH“, broj 18/03).
6. Zakon o osnovnom školstvu („Službene novine KSB“, br. 11/01, 11/04, 17/04).
7. Zakon o srednjem školstvu („Službene novine KSB“, br. 11/01, 11/04, 17/04).
8. Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima. 2004. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijsku solidarnost. Zagreb.
9. Protokol o postupanju u slučajevima međuvršnjačkog nasilja. 2012. OŠ „Čapljina“.
10. Protokol o postupanju u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje, „Službeni glasnik Republike Srpske“.
11. Bin, L. Alan; Cerović, Irena. 2004. Učionica bez nasilništva. Kreativni centar. Beograd.
12. Konvencija o cyber kriminalu Vijeća Evrope. 2001. Budimpešta. (BiH potpisnica od 2006.)
13. Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja Vijeća Evrope. 2010. (ratifikacija u tijeku).
14. Akcioni plan za djecu BiH 2010–2014.
15. Bilić, Vesna; Zloković, Jasminka. 2004. Fenomen maltretiranja djece. Naklada Ljevak, Zagreb.

